

FORSKER FORUM

NR. 118 OKTOBER '98

NEJ TIL TVANG

- patentaftaler må baseres på frivillighed, lyder den massive kritik af lovforslag, som får dumpekarakter af ekspert.

Man tvinger patentretten over til forskningsinstitutionerne – universiteter og sektorforskningsinstitutioner – uden at gøre sig klart, hvad konsekvenserne er. Det er lovteknisk meget lidt gennemtænkt. Man har ikke ladet sagkyndige udarbejde lovforslaget, for så havde det set helt anderledes ud. I betragtning af, at det er forskningens ministerium må man undre sig over deres forberedelse af denne lov ...”

Juraprofessor **Mads Bryde Andersen** giver Forskningsministeriet dumpekarakter for lovforslag om patenter. Han – som er formand for AC's UBVA (Udvalget til beskyttelse af videnskabeligt arbejde) – bedømmer teknisk lovforslaget som ”meget ringe”: ”Det kan undre, at man foretager en så gennemgribende omkalfatring af området uden forudgående udredning ved specialister. Man har tilmed gjort det, som alle tidligere udredninger – senest en for tre år siden – advarede mod, nemlig tvangsforanstaltninger ...”

Juraprofessoren er langt fra alene om kritikken, som er massiv fra forskere i såvel universitets- som sektorforskningen: Forslaget er en voldsom forringelse af de rettigheder, som for-

skerne har i dag. Også mange institutioner vender sig kraftigt imod den tvang, som forslaget indebærer. Frivillig patentoptagning er det bedste incitament, lyder kritikken.

Modsætningsforhold mellem ansat og arbejdssted

UBVA-formanden er helt enig i målsætningen: Der skal tages flere patenter og der skal være incitamenter hertil: ”Men midlet er tvang: afgivelse af patenteretigheder, underretningspligt, erstatningsansvar, tjenestepligt og så videre. Det er vi inderligt imod, grundlæggende fordi det bringer forsker og universitet/sectorinstitution i et modsætningsforhold til hinanden”. Han kalder det ”et særdeles vidtgående brud på indarbejdede retstraditioner, når forskeren pålægges en ”underretningspligt” til straks at gøre arbejdsgiveren opmærksom på mulige patentbare opdagelser. Gør forskeren ikke det, så kan institutionen kræve erstatning hos forskeren, eller forskeren kan rammes af tjenstlige sanktioner, hedder det i forslaget.

Han peger på det besynderlige i en gældsforpligtelse:

”Hvornår er der tidligere i dansk ret set eksempler på, at

en ansat – der i øvrigt ikke kan siges at have handlet erstatningsansvarligt over for sin arbejdsgiver – forpligtes til at betale erstatning til arbejdsgiveren”.

Løftebrud fra ministeriet

Forslaget er blevet mødt med massive protester for sit tvangselement. Spørgsmålet er, om ministeriet vil fjerne tvangen?

”Ministeriets problem er, at hvis man fjerner tvangselementet i loven og erstatter det med frivillighed og aftaler på det enkelte arbejdssted, så er der stort set ikke andet end fondselementet (paragrafferne 15-16) tilbage ...”, siger Bryde Andersen.

Han mener, at AC's UBVA-udvalg har været udsat for løftebrud fra Forskningsministeriets side. Før ministeriet nemlig gik i gang med arbejdet tilkendegav forskningsdirektør Ove Poulsen utvetydigt, at der ikke ville blive rørt afgørende ved forskeres patentret. Siden har Bryde Andersen ikke hørt fra ministeriet og gik derfor ud fra, at lovforslaget lå i forlængelse af gældende ret. Han blev derfor meget overrasket, da det meget radikale lovforslag blev lagt frem.

jØ

Minimalforskere 3
Problemet er ikke nulforskere, men minimalforl zskere, lyder advarsel fra KU's naturvidenskabelige dekan

En styret evaluering 4
Undervisningsministeriet tvang evaluering af Lærerhøjskolen igennem på trods af anbefalinger fra forskningsrådene for humaniora og samfundsvidenskab

Sektorforskere venter 5
- spændt på rapport om deres område: Vil den beskrive de problematiske sider af deres ansættelsesforhold?

Patentlov 6-7
Indberetningspligt og straf kritiseres af stort set alle. Men tages det ud af loven, eller kommer der bare modifikationer?

Ph.d.'ernes tidsproblem 8-9
Ph.d.-reformen skal evalueres: Bliver der mulighed for kritik af de snævre tidsrammer?

Tidsbegrænset ansatte søges 10
• til undersøgelse af gruppens arbejdsvilkår

Evaluering sinstitut 11
- for alle uddannelser betyder ændringer. Ministeren vil kunne blande sig i opfølgningen

Undervisningsbaseret forskning 14
Man skulle tro, at dem der ikke forsker meget til gengæld er meget aktive undervisere. Men sådan er det ikke nødvendigvis. FAGLIG KOMMENTAR

Litteraturprofessorens tvivl 16
Uddrag af Dag Solstads nye ROMAN om professoren, hvis liv holdes sammen af vaner og uforanderlige værdier

Respekt 18
• og plads til universiteternes kultur, kræver professor Jørn Lund i UNIVERS

Lyst på arbejdspladsen 20
At blande kolleger og privatliv kan nogle gange være et risikabelt foretagende. Men intime forhold vil uvægerligt opstå, når mennesker interagerer

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM
Lektor Birgit Jæger, DJØF
Lektor Jens Heide, IDA
(ansv.hav. for dette nummer)
Seniorgeolog Ingrid Salinas, DM
Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)

Redaktionens adresse:

FORSKER FORUM
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242
Fax: 31 18 45 77
E-mail: Joe@magister.dk

FORSKER FORUM

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 20. oktober

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32F
2100 Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenens
Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K.
tlf. 33 95 97 00

AAK –
Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K.
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V.
tlf. 33 18 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 7.500

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 33 13 39 32
Tryk: Scanprint as

LEDER

Af lektor JENS HEIDE,
fmd. for IDA's undervisnings
- og forskningsansatte

GENERATIONSSKIFTE

Da jeg for snart 30 år siden blev ansat på et dansk universitet, var forholdene ganske anderledes end i dag. Staten betalte en løn, der var absolut konkurrencedygtig med det private erhvervsliv. Arbejdsbetingelserne var betydeligt bedre end i dag. Der var tid til at give den bedste undervisning, hvor klasseundervisning vekslede med eksperimentelle aktiviteter. Undervisningsopgaverne tillod, at der også var tid til forskningsmæssig fordybelse, og de administrative opgaver var få og små. Ansættelsestrygheden var stor.

I 70'erne startede den lønmæssige deroute, som stort set er fortsat siden da.

I 80'erne blev antallet af studerende pr. lærer fordoblet. Undervisningen blev gennemført i større hold og en række eksperimentelle undervisningsaktiviteter måtte opgives. Lærernes personlige kontakt med de studerende blev væsentlig mindre. Alligevel blev der stadig mindre tid til forskning. Samtidig voksede antallet af administrative opgaver både for den enkelte lærer og for universitetsinstitutionerne. I samme periode begyndte de politiske indgreb mod universiteternes selvstyre og demokrati. Forskningsbevillinger blev gjort betingede af bestemte styreformere, og antallet af 'cigarkasser', der skulle virke adfærdsregulerende på universiteterne, voksede. Grundlaget for universiteternes egen planlægning svandt ind.

I 90'erne har vi set, hvorledes ansættelsestrygheden langsomt forsvinder bl.a. på grund af taksameterordningen og svingende studentertal. Antallet af løstansatte lærere og forskere vokser og folk, der har lagt næsten et helt arbejdsliv på deres universitet, har måttet forlade dette i utide. I 1993 kom Universitetsloven som afløser for Styrelsesloven. Demokratiet blev alvorligt indskrænket. Til gengæld skulle selvstyret retableres.

Ide kommede ti år forlader en stor del af de universitetslærere, der blev ansat i 60'erne og 70'erne deres stillinger for at gå på pension ("år 2005-problemet"). Universiteterne forsøger at ruste sig til dette generationsskifte ved at tiltrække unge forskere. Men de økonomiske ressourcer tillader kun ganske få af disse fremrykkede ansættelser – om nogen.

Hvad er det da universiteterne kan tilbyde de unge forskere?

En løn der kun sjældent vil være konkurrencedygtig med lønnen i alternative stillinger. Måske kan den nye lønform råde bod på dette, når (hvis) der kommer flere penge i systemet. Der vil være meget begrænset tid til forskning, og kun få kan regne med "faste" stillinger.

Naturligvis vil jeg ikke her tale for at tiden skal skrues tilbage til 60'erne. Meget har ændret sig siden da. Men når universiteterne skal ud og konkurrere om de bedste forskere, hvor udbuddet i de kommende år bliver meget lille p.g.a. de små årgange, skal man nok have noget bedre at tilbyde.

Hvad vil Forskningsministeriet gøre i den anledning?

Ministeren har udtalt, at der i løbet af de kommende måneder vil komme et forslag til revision af stillingsstrukturen, så det bliver mere attraktivt at blive forsker og underviser på universiteterne. Vi forventer at blive inddraget i udarbejdelsen af forslaget.

Vores råd til Forskningsministeren vil være:

- At gøre et glidende generationsskifte muligt ved fremrykkede ansættelse af forskere i "lånestillinger", der tilbageleveres når de ældre forskere går på pension omkring år 2005.
- At gøre ansættelsesforholdene mere attraktive ved at øge antallet af varige stillinger (ved at skære antallet af tidsbegrænsede stillinger ned) og at forbedre karriere-mulighederne ved oprykning fra adjunkt til lektor og fra lektor til professor efter kvalifikationsbedømmelse og uden at man behøver at søge en oplået stilling.
- At gøre forskningsmulighederne bedre ved at give flere basismidler (og dermed færre "cigarkassepenge") og sørge for mere stabile bevillinger til universiteterne.
- Og så er der lige det med lønnen. Ministeriet ved jo godt, at universiteternes lønninger slet ikke kan konkurrere med tilsvarende forskerstillinger i det private erhvervsliv...

MINIMALFORSKERE

Forskningsvogningsreglerne fungerer, lyder dekans forsikring til politikerne. Problemet er ikke nulforskere, men minimalforskere, lyder hans advarsel til forskerne

Problemet er ikke nulforskere, men minimalforskere”.

Forskningsvogningsreglerne – om publiceringshyppighed – virker efter hensigten, fortæller dekan Henrik Jeppesen fra KU-naturvidenskab. Men reglerne kan være et problem, hvis de opfattes som en acceptabel forskningsnorm for forskerens arbejde.

“Det kan blive et problem, hvis reglerne får forskere til at tro, at de kan nøjes med dette minimum; at hvis de bare lige klemmer sig over snoren hvert år, så er det nok. Det er selvfølgelig i orden, at man i et par år er nede i en forskningsmæssig bølgedal, hvor man bare lige klemmer sig over strengen, men det er ikke udtryk for en acceptabel indsats over en længere årrække...”, siger KU-dekanen, hvis fakultet er landets største med ca. 490 vip’ere.

En forebyggende foranstaltning mod minimaltænkningen er, at institutlederne i højere grad må arbejde med handlingsplaner for institutterne, så man med henvisning hertil kan sætte folk i gang.

Ingen er blevet fyret, men flere er gået selv

I 1997 var der 14 medarbejdere, som blev ramt af forskningsvognningen på KU’s naturvidenskabelige fakultet. Der var der 9 medarbejdere der fik en mundtlig påtale, 1 fik en skriftlig påtale, 3 fik trediegangspåtale og endelig var der 1, som stod til fyring, men som inden da søgte frivillig fratræden.

“Der er ikke forskere, som direkte er fyret med henvisning til forskningsvognings-reglerne. Men nogle valgte selv at gå før tiden. Vi kender godt grunden; reglerne puster dem i nakken, så de vælger selv at gå, før de bliver ramt af reglerne...”, fortæller dekanen, der ikke vil sætte proportioner på, om 14 ramte ud af 491 ansatte er nok:

“Jeg kan kun stole på mine institutlederers vurderinger. Men jeg ved positivt, at mange med svag forskningsindsats har forladt os siden de interne regler trådte i kraft i 1989, men naturligvis vil der stadig være folk som kommer ind i en død periode. Endelig er der jo også nogle, som selv vælger at holde op, fordi kravene til arbejdet og konkurrencen er hård. Og de fremgår jo ikke af statistikkerne”.

Han siger, at det var så som så med “frivilligheden” hos nogle af

dem, som får påtaler: “Jeg havde da kun været dekan i 3 måneder, da der kom to ind som fik valget mellem en opsigelse eller en fratrædelsesordning ...”.

Publiceringskrav

KU-naturvidenskabs vogningsregler kræver, at hver medarbejder som et minimum inden for en 3 årig periode skal have været forfatter / medforfatter til enten:

- et arbejde i en anerkendt international publikation eller publikationsserie med referere
- en monografi eller lærebog publiceret på et internationalt anerkendt forlag
- eller en tilsvarende væsentlig videnskabelig udgivelse.

Hvis indsatsen ikke har været tilfredsstillende, skal det påtales mundtligt efter 2. år. Hvis der ikke er rettet op på problemet skal der efter 3. år udstedes en skriftlig advarsel (med kopi til dekanen). Og i det fjerde år kan dekanen udstede en skriftlig advarsel med krav om, at forholdet skal være rettet op ved udgangen af det 5. år. Og herefter kan personen opsiges med henvisning til manglende publicering.

Fleksibel fortolkning

Hans erfaring siger ham, at det kan være et fortolkningsproblem, hvad der egentlig er en publikation? Og kan der virkelig være 6 forfattere til en publikation på en side i et internationalt tidsskrift?

Det er i høj grad op til en fleksibel fortolkning. Men ordene “samlet acceptabel forskningsindsats” (reglerne) skal forstås således, at en manglende opfyldelse af minimumskravene ikke automatisk udløser en advarsel, hvis institutlederen ved en samlet vurdering skønner, at den pågældendes indsats har været acceptabel.

Institutledernes rolle

Det helt essentielle for at forskningsvognningen fungerer er, at institutlederen udviser dømmekraft og faktisk følger reglerne. Dekanen kan nemlig ikke have overblik over de enkelte fagområder.

“Det er hovedprincippet, at in-

stitutlederen holder øje med, at der ikke er forskere/undervisere, som kommer ind i dødvande. Hvis det sker, så må de opmuntre folk til at komme videre. I langt

meget at gøre og så kommer der alvorligere sanktioner”.

Det er i øvrigt dekanens oplevelse, at der er kommet mere status i institutlederjobbet og at disse faktisk er begyndt at tage lederrollen på sig, hvor posten måske tidligere mere var en pligt-tjans.

Henrik Jeppesen har dog oplevet ledersvigt; en institutleder har således fået en løftet pegefinger for ikke at have grebet ind tidligere i nogle interne faglige problemer.

Myter om nulforskere

“Det er rimeligt, at politikerne kræver kvittering for forskernes indsats. Men nulforskere er stort set en myte: 95 procent af de ansatte yder en stor og anerkendelsesværdig indsats. Der kan være enkelte, som laver enkeltmandsforskning og glemmer sig, men mange af dem er altså rejst – direkte eller indirekte som følge af, at kravene er blevet større eller som følge af forskningsvogningsreglerne”.

de fleste tilfælde opfatter de ansatte det som noget positivt. Der er ikke nogen institutledere, som tager skridt over for en ansat uden at der er overvejet, hvordan man kan hjælpe forskeren til at få publiceret eller få problemet udbedret”.

Dekanen siger, at fakultetet har forståelse for, at folk af personlige grunde – hvis de har oplevet dramatiske begivenheder – oplever en nedgang. De kan også have forsømt publicering i en periode på grund af for meget undervisning eller administration. Eller de kan simpelthen have tabt gnisten. “Så er det institutledernes opgave at hjælpe dem i gang igen med den største grad af støtte. Forskningsvognning kan også indeholde en reel forskningshjælp, som der står i reglerne.

Men hvis folk ikke vil tage imod gode råd efter en uacceptabel indsats, så er der jo ikke så

Det lykkedes ikke Forskningsministeren at få sammenlagt de enkelte forskningsråd, men i al ubemærkethed lægger ministeriet op til en strukturændring, som skal styrke koordinationen – styringen – af bl.a. rådene. Forskningsministeriet vil centralisere styringen af forsknings- og fondsfunktionen under ministeriet. Derfor opslug man i august en stilling som direktør for en styrelse, som skulle omfatte rådgivningsorganet Forskningsforum (ikke at forvekle med FORSKERforum, red.), de seks statslige forskningsråd samt om nogle år også det, der i dag hedder "Forskerakademiet" i Århus.

Stillingen er nu genopslået, for at få flere ansøgere ind i forhold til det første opslag – tilsyneladende fordi man ikke fik ansøgere, der var "tunge" nok i første omgang (opslaget forsikrer dog, at ansøgere fra første runde indgår i det samlede ansøgerfelt).

Ministeriet søger en stærk person, som skal kunne organisere et samlet rådgivningssystem "i overensstemmelse med den nye lov om det forskningsrådgivende system", skal udvikle grundlaget for en "resultatkontrakt" mellem Forskningsrådsstyrelsen og ministeriet, skal koordinere rådernes strategiplaner m.m.

Det er et udtrykkeligt krav, at den pågældende skal have indgående kendskab til forskningsadministration og fondsfunktion, kendskab til universitetsadministration og –ledelse. Der var ansøgningsfrist d. 5 oktober.

Styrelsen vil først blive etableret, når direktøren er udpeget.

jø

EN STYRET EVALUERING?

Undervisningsminister Ole Vig Jensen trodsede den faglige rådgivning fra forskningsråd, da han igangsatte forskningsevaluering for Lærerhøjskolen og da han nedsatte et 6-personers evalueringspanel.

Nye oplysninger synes at bekræfte formodningen om, at evalueringsproceduren for Lærerhøjskolen var politisk præget. Hidtil ikke offentliggjorte oplysninger viser nemlig, at ministeriet fuldstændig valgte at ignorere protester fra de samfundsvidenskabelige og humanistiske forskningsråd mod proceduren for forskningsdelen.

Undervisningsminister Ole Vig Jensen havde stort hastværk med at få proceduren igennem og med at få nedsat en styregruppe. Det skulle gå så hurtigt, at man nærmest nedsatte en styringsgruppe i august 1997 før kommissoriet var klart (i oktober). Hastværket skyldes formentlig et politisk pres mod Lærerhøjskolen fra enkelte folketingsmedlemmer med seminarietilknytning, samt ministerens egen nære tilknytning til højskole- og seminarie-miljøet.

Evalueringssekspertter har påpeget, at netop valg af evalueringsprocedure og udpegning af styregruppe er svagheden i det danske evalueringsystem. Begge dele kan nemlig foregå særdeles centraliseret, stort set efter "rekvirentens" (politiske) ønsker.

Anbefalinger i et andet lys

Med den stærke styring af procedure, kommissorium og udpegning af styregruppe står evalueringsrapportens i et andet lys. Rapporten søger at undgå den problematiske forskningsdel ved at konkludere, at styregruppen ikke har "forholdt sig til kvaliteten eller niveauet i de enkelte forskningsarbejder, men mere overordnet til forskningens vilkår, profil, ledelse og formidling". På trods af denne mangel kritiserer rapporten imidlertid DLH for en manglende focusering i forskningen og anbefaler en opstramning af strukturen efter en sektorforskningsmodel.

Men også andre af anbefalingerne kan ses i lyset af de forskellige interessenter. Det er således påfaldende, at DLH kritiseres for en lav kandidatproduktion, men også for svagheder i dele forskningen. Til gengæld får man stor ros for efteruddannelsen. Den ros står imidlertid i skærende kon-

trast til evalueringspanelets anbefaling: at efteruddannelses- og kursusvirksomheden skal overtages af selvstændiggjorte DLH-afdelinger i provinsen i et samarbejde med de betrængte seminarier. Det forslag vil virke som nødhjælp til nogle af (udkants-) seminarierne i provinsen, som har stærke fortalere i lokalområderne og blandt provinsens folketingsmedlemmer. (Se FORSKERforum nr.117).

Ingen universitetsforskere

Ministeriet gennemtrumfede en evaluering af forskningen imod fagkyndiges råd og med en forskningskompetence, som slet ikke opfyldte rådernes ønsker.

Forskningsrådene for humaniora og samfundsvidenskab protesterede kraftigt mod evalueringsmåden.

Det humanistiske forskningsråd kritiserede (i oktober 1997), at det overordnede evalueringspanel ikke har kompetencer inden for humaniora. Man anbefalede, at evalueringsproceduren, panelsammensætning blev lavet om før man fandt det fagligt forsvarligt at deltage. Rådet ville altså ikke medvirke til evalueringen, og pegede derfor ikke på medlemmer til evalueringens underkomite om forskning.

Det samfundsvidenskabelige forskningsråd fandt den anvendte procedure mangelfuld, og fandt ikke at Evalueringscentret – som beskæftiger sig med undervisningsevaluering – var kvalificeret til at foretage en forskningsevaluering, og rådet fandt ikke, at den faglige kompetence var til stede til dækning af Lærerhøjskolens forskellige forskningsområder. Rådet undlod derfor også at udpege medlemmer til underkomiteen.

Dette forhold omtales ikke i Evalueringsrapporten, hvor det blot anføres, at forskningsrådene "fik mulighed for at indstille medlemmer".

Det naturvidenskabelige forskningsråd pegede derimod på to personer med sagkyndig kompetence inden for "naturvidenskab, erfaringer fra undervisning i folkeskolens store naturvidenskabelige fag". Heraf blev den ene udpeget til det særlige panel vedrørende forskning og bibliotek.

Fri fortolkning af kommissorium?

Selve evalueringen er foregået efter Evalueringscentrets retningslinier, hvor centret har stillet en projektleder til rådighed for Evalueringspanelet. Det er således evalueringspanelet, som har det overordnede faglige ansvar for evalueringen, og det er således også panelet, som er ansvarlig for de kontroversielle anbefalinger.

Panelet har da også opfattet kommissoriet bredt, og fremkommet med analyser og anbefalinger, som går ud over kommissoriet. Blandt de centrale problemstillinger indgik bl.a. DLH's "samarbejde med andre institutioner og brugere af DLH's ydelser" (kommissoriet af 10.okt. 1997). Det har panelet valgt at fortolke som en skjult præmis for evalueringen: at "seminarierne uden tvivl inden for den nærmeste fremtid skal indgå som forhandlingspartnere i forbindelse med andre og mere vidtgående samarbejds- og / eller fusionsplaner", som det hedder flere steder i rapporten.

Vestagers planer?

Den kontroversielle rapport har skabt spænding om den nye undervisningsminister, Margrethe Vestagers, planer. Vil hun bruge rapporten til at nedlægge DLH og oprette et Danmarks Pædagogiske Institut – og vil hun samtidig støtte seminarierne ved at lade dem overtage efteruddannelsen?

Hun har indkaldt en kreds af interessenter i "lærernes efter- og videreuddannelse" til et møde. Hun har afventet resultatet af evalueringsrapporten, før hun ville præsentere sine visioner på området. Det skete efter redaktionens slutning d. 30. september.

Til mødet var nogle af de centrale kombattanter inviteret: Danmarks Lærerhøjskole, Lærerseminariernes Rektorforsamling, Lærerseminariernes Bestyrelsesforening m.fl.

jø

PRIORITERING

Eneste resultat af de mange høringsvar om den nye ansættelsesbekendtgørelse: Bedømmelsesudvalg kan blive bedt om at prioritere ansøgerne.

Bedømmelsesudvalget skal ikke prioritere blandt ansøgerne. Men ledelsen kan godt anmode om "en vejledende prioritering af fagligt kvalificerede ansøgere".

Forskningsministeriet kunne ikke overhøre en massiv kritik af, at bedømmelsesudvalget ikke skulle prioritere blandt de ansøgere. Det ville føre til "faglig udhuling", fordi man ikke nødvendigvis vil vælge den bedste ansøger, lød den kraftige advarsel fra en række professorer og lektorer på naturvidenskab (se FORSKERforum nr. 117).

Forskningsministeriet understreger dog, at det ikke er reglen, men undtagelsen at bedømmelsesudvalget skal prioritere: "Bedømmelsesudvalget har ikke til opgave at foretage en prioritering blandt de fagligt kvalificerede ansøgere af, hvem der bør ansættes i stillingen. På ledelsens konkrete anmodning kan udvalget dog foretage en vejledende prioritering af fagligt kvalificerede ansøgere", hedder det.

Denne formulering var den eneste indrømmelse, som Forskningsministeriet gav, da den nye ansættelsesbekendtgørelse blev præsenteret i begyndelsen af september.

Protester ikke hørt

Ministeriet valgte at overhøre en lang række af høringsvarenes indsigelser, for eksempel:

At der ikke er åbenhed om bedømmelserne. For fremtiden kan en ansøger kun få indsigt i sin egen bedømmelse. Han eller hun kan ikke få at vide, hvem der i øvrigt har søgt og hvordan disse er bedømt.

- At det er problematisk, at ansættelser kan ske på grundlag af mange forskellige kriterier (forskningsproduktion, undervisningskvalifikationer, samarbejdsevner, køn m.m.), men at den ansættende myndighed ikke behøver at komme med en begrundet udnævnelse.
- At især fagforeningerne havde krævet, at der udtrykkeligt skulle være anført, at ledelserne skulle / kunne ned sætte et ansættelsesudvalg, som skal bestå af repræsentanter for ledelsen og for VIP'erne på det institut, hvor den ledige stilling er placeret. (se FORSKERforum 117).

jø

Bekendtgørelse om ansættelse af lærere og videnskabelige medarbejdere ved universiteter m.fl. under Forskningsministeriet

SEKTORFORSKERES PROBLEMER

Snart afleveres rapport om sektorforsknings forhold

Der hersker stor spænding blandt sektorforskere om den rapport, som Analysecenter for Forskning skal aflevere inden årets udgang. Rapporten skal beskrive "sektorforskningens rolle og institutionernes arbejdsbetingelser". Analysen tager udgangspunkt i forskningsstatistikken, interviews med direktørerne samt i et spørgeskema, som er sendt ud til menige sektorforskere.

Blandt forskerne hersker der især spænding om i hvor høj grad rapporten vil komme til at beskrive de problematiske sider af deres ansættelsesforhold: I hvor høj grad har forskerne frihed til selv at vælge projekter? I hvor høj grad er der bindinger forbundet med ekstern finansiering? Hvor meget tid bruger man på at søge eksterne midler? I hvor høj grad er der tid og penge til at færdiggøre forskningsresultater, så de kan være meriterende for forskeren?

I slutningen af august måned afleverede mange sektorforskere et spørgeskema til brug for undersøgelsen. Skemaet stillede såvel faktuelle spørgsmål som holdnings-spørgsmål.

Arbejdstiden og friheden

Faktuelt blev der spurgt til forskerens karriere-, ansættelses-, familieforhold m.m. Der blev især spurgt ind i arbejdstidens fordeling, fx om der er tidsregistrering, faste arbejdstider eller om der er stor fleksibilitet i arbejdstiden. I disse spørgsmål var der ikke lagt op til en beskrivelse af de problematiske bindinger i arbejdet.

Det var der derimod i **holdnings-spørgsmålene**, hvor man skulle erklære sig helt enig / overvejende enig / hverken enig eller uenig / overvejende uenig / helt uenig i følgende udsagn:

- *Jeg bruger for meget tid på projektansøgninger*
- *Jeg bruger for meget tid til administration*
- *Jeg har passende tid til den forskning, der er meriterende*
- *Jeg bruger for meget tid på udrædninger.*

Ved præsentation af analyseopgaven sagde Analysecentrets direktør Karen Siune, at der ikke lå i opgaven, at rapporten skulle dække over eventuelle problemer.

jø

GODTGØRELSE?

Tvangselementet er det mest uspiselig i patentlov-forslaget, men også andre elementer er stærkt kritisable, siger juraprofessor

Lovteknisk meget lidt gennemtænkt". "Meget ringe".

Formanden for AC's UBVA (Udvalg til beskyttelse af videnskabeligt arbejde), Mads Bryde Andersens kritik af patentlov-forslaget er sønderlemmende. Han kritiserer først og fremmest tvangsaspektet, men også andre dele af lovforslaget får kritiske bemærkninger med.

"Selv om der også er mangler i 1955-loven om "arbejdstageres opfindelser", så ville en kopiering af den trods alt have givet større retssikkerhed for offentligt ansatte end det lovkompleks, som er lagt frem".

Bryde Andersen siger, at privatansatte forskere (gennem Lov om arbejdstageres opfindelser) har en bedre beskyttelse end forskere på universiteterne og i sektorforskningen får. Gør en privatansat en uventet opdagelse så har denne krav på en godtgørelse, uanset om der er truffet aftale om industriel anvendelse. Det gælder ikke for de offentligt ansatte, som ikke har sikkerhed for, at opdagelsen vil blive udmøntet i (aftaler om) anvendelse. Her har forskeren ingen indflydelse på, hvem der laves aftaler med m.m.

Godtgørelse for hvad?

Juraprofessoren stiller spørgsmålet ved, hvordan "godtgørelsen" til forskeren skal udregnes. Han påpeger, at det er helt skævt, når ministeriet sammenligner private virksomheders aktivering af patenter og så de muligheder, som offentlige institutioner vil få i fremtiden (bl.a. som følge af patentlovforslaget). Lovforslaget går ud fra en sidestilling af retsstillingen for den offentligt ansatte og den privatansatte.

Problemet er bare, at det private er meget bedre gearret til at udnytte patenter kommercielt.

Beredskabet på universiteter og i sektorforskningen er meget mindre, og det betyder, at den faktiske godtgørelse, som forskeren kan se frem til, vil være beskedent – når denne tvinges til at afgive sit resultat.

"Private virksomheder, hvis produktion er indrettet på at nytiggøre patentbar forskning og udvikling, i almindelighed vil få langt større værdi. Og dermed vil de også være forpligtet til at afstå langt større godtgørelse af de ansattes opfindelser. Sammenligningsgrundlaget mellem offent-

ligt og private forskere er dermed ikke bæredygtigt", fastslår professoren.

Hvis forskeren selv vil udnytte?

Lovforslaget går ud fra, at en forsker kan afgive rettighederne til sin forskning mod en godtgørelse. Men han kan også vælge at betale arbejdsgiveren for selv at udnytte patentet. Også her vil der være alvorlige problemer med at beregne købesummen. Her kommer en anden "urovækkende konsekvens" af den foreslåede vederlagsregel, mener juraprofessoren.

Forslaget synes på dette punkt at forudsætte, at forskerens udnyttelse af forskningsresultatet sker som led i forskerens etablering af en selvstændig virksomhed: "Herved er det faktisk virksomheden – og ikke forskeren – der forudsættes underlagt forpligtelsen til at svare godtgørelse", siger Bryde Andersen.

Ingen etiske rettigheder

Ifølge lovforslaget har forskeren afgivet meget af sin myndighed over en opfindelse, når institutionen har overtaget denne. Det er herefter op til institutionen at beslutte om patentet skal udnyttes og af hvem.

Et andet aspekt er, at mange forskere anser det for uetisk at patentere den forskning, som sker i det offentlige, og mange forskere opfatter patentretten over for visse opdagelser som uetisk (fx bioteknologi, kloning m.m.).

Lovforslaget giver imidlertid ikke den enkelte forsker ret til at modsætte sig patentering af etiske grunde. Beslutningen ligger udelukkende hos institutionen. Bryde Andersen finder det problematisk:

"Realiteten er altså den, at lovforslaget ikke bare gør indgreb i forskernes økonomiske rettigheder og deres forskningsresultater, men reelt også i, hvad man kan kalde de "etiske rettigheder", som hidtil har været betragtet som en integreret del af den akademiske forskningsfrihed".

Uklare grænser: Hvad er 'i tjeneste'?

Grundtanken i forslaget er, at arbejdsgiveren overtager retten til egne medarbejders resultater, hvis disse er blevet til i tjenesten. Men der er ingen saglig afgrænsning af, hvad der er "tjenesten". I praksis vil alle forskerens opfindelser i fritiden inden for hans arbejdsfelt være arbejdsgiverens. Det betyder, at hvis botaniklæktoren gensplejser en potteplante derhjemme, så tilhører opdagelsen universitetet.

"Forskningsministeriet har ikke foretaget en saglig afgrænsning af, hvad der er 'tjenesten', for tjenestebegrebet findes ikke i samme forstand som på det private arbejdsmarked, hvor opfinderloven gælder. I det private har du en overordnet og du har en afgrænset arbejdsopgave; derfor er det også rimelig nemt at konstatere om din opfindelse hører til dit tjenesteforhold. På universitetet har du ikke den tjenestekontrol, og derfor kan dit arbejde ikke afgrænses.

Og i lovforslagets forstand kommer det til at betyde, at alt hvad der interesserer dig inden for tjenesteforholdet tilhører arbejdsgiveren ...", mener Bryde Andersen.

Lovforslaget:

I dag ligger ophavsretten og patentretten ene og alene hos den enkelte forsker. Lovforslaget er en svækkelse af den enkelte forskers – universitets- som sektorforskers – ejerskab og dispositionsret over sine forskningsresultater. Det erstattes af et samarbejde mellem institution og forsker om patentering, hvor forskeren får en ikke nærmere defineret "godtgørelse" for sin opdagelse. Det er derefter institutionen som må bære omkostningerne og tage hånd om selve patenteringsprocessen.

I praksis betyder forslaget nogle indskrænkninger og forpligtelser for forskeren:

Forskeren får pligt til at indberette alle opdagelser, som vil kunne gøres til genstand for en kommerciel udnyttelse. Hvis denne forpligtelse ikke overholdes, kan forskeren straffes.

Når en opdagelse er indberettet, skal institutionen inden for 4 måneder lave en "teknisk, juridisk og markeds mæssig vurdering" af denne med henblik på eventuel patentering. Herefter skal der indgås en aftale om patentet – herunder om "godtgørelse", hvis forskeren ønsker at afgive patentet – som den enkelte institution fastsætter.

Forskeren kan dog også vælge selv at udnytte opdagelsen, og i så fald er det forskeren som må betale en "godtgørelse" til institutionen.

Hvis institutionen derimod ikke er interesseret i opdagelsen tilfaldt alle rettigheder forskeren.

Lovforslaget **indskrænker forskerens publiceringsret**. Denne må ikke publicere sine resultater uden skriftlig tilladelse, som skal gives så snart offentliggørelse ikke skader patentet. Hvis institutionen ikke finder opdagelsen interessant, kan forskeren frit offentliggøre.

JØ

JØ

"Det lovforslag er en uheldig konsekvens af, at området er overført fra Undervisningsministeriet til Forskningsministeriet. I Undervisningsministeriet havde man dog trods alt fået en vis fortrolighed med den kultur, som hersker i forskningsverdenen, og derfor havde man aldrig fremsat et lovforslag, der er så lidt gennemtænkt og ude af trit med sagkyndiges vurderinger. Den forståelse har man tydeligvis ikke nået at få opbygget i Forskningsministeriet".

UBVA-formand Bryde Andersen

MODIFIKATIONER PÅ TVANGEN?

Indberetningspligt og straf kritiseres af stort set alle. Spørgsmålet er om det tages ud af loven eller om ministeriet nøjes med nogle modifikationer

Lovforslaget virker stødende på forskerne, fordi det lægger op til en bureaukratisk indberetningspligt og tilsvarende sanktionsmuligheder, der er fremmed for dansk universitetsmentalitet".

Med disse ord tog medlem af Danmarks Forskningsråd, NOVOs forskningschef Børge Diderichsen, afstand fra patentlovforslagets mest kontroversielle del. Han er én af mange, som har kritiseret netop det aspekt, og han finder mange støtter i sin argumentation:

"Da den enkelte opfinders engagerede medvirken er afgørende for, om der kan udarbejdes værdifulde patentansøgninger, må motivationen til patentering - og udskyldelse af offentliggørelser, der kan skade patenteringsmuligheder - derfor primært komme fra forskerne selv".

Erhvervsmanden: Modifierer forslaget

Er der mange kritiske røster om tvangsaspektet - selv fra arbejdsgiverside - så er det langt fra alle, som kræver tvangen og strafaspektet fjernet. Diderichsen foreslår da også nogle modifikationer af lovforslaget, som afbøder de værste følger: Sagsbehandlingsperioden for behandling af en anmeldelse må være kortere end 4 måneder.

Det er kun de tilfælde, der åbenbart kan give anledning til opfindelser af kommerciel værdi, som skal anmeldes.

Den enkelte forskers mulighed for selv at nyttiggøre opfindelsen gennem oprettelse af egen virksomhed må forbedres.

DTU: God lov

På DTU - som er i tæt dialog med ministeriet - tages der positivt mod lovforslaget. Man er blot ærgerlig over, at formuleringerne i et ellers velment lovforslag fra Forskningsministeren har puffet debatten om patentforslaget i en negativ retning. Lovtekstens bemærkninger om pligt og straf har forrykket diskussionen om de positive intentioner: "Dette er jo i virkeligheden et tilbud til forskere og universiteter om at hjælpes ad med at øge opmærksomheden omkring patenterbare ideer og opdagelser, som kan udnyttes erhvervsmæssigt", siger DTU's

prorektor Knut Conradsen (til INGENIØREN d. 25.9).

DTU kræver imidlertid hverken indberetningspligten eller strafreglerne taget ud af forslaget:

"Opstå der problemer omkring indberetningspligten, som er et af lovens hovedpunkter, kan vi godt håndtere det her i institutionen uden regler for straf", forsikrer prorektoren. Han forklarer imidlertid ikke, hvorfor strafreglerne så er nødvendige i lovforslaget.

Prorektoren siger i øvrigt, at DTU vil prioritere at få patenterne på gennembrud i de store strategiske satsninger (som fx Mikroelektronikcentret eller COM-centret), mens man nok vil lade ophavsretten og initiativet gå over til forskeren i enkelt-sager.

IDA: Problematisk tvang

Ingeniørforeningen - som både organiserer ejere af private virksomheder, privatansatte og offentligt ansatte forskere - vil have tvangselementet fjernet.

Man foreslår i stedet en tilskyndelse til en større frivillighed hos forskeren. Og et vigtigt og klart incitament kunne være, at der på forhånd var aftalt en fordeling af gevinsten, så forskeren frivilligt indgår aftalen. Forbundet foreslår en model med 1/3 til forskeren, 1/3 til instituttet og 1/3 til institutionen. Det vil også være et incitament, hvis patenter bliver meriterende i forbindelse med forskerkarrieren, at patenter kan honoreres med løntillæg m.m.

I forlængelse af frivillighedsprincippet er IDA betænkelig ved de skræppe sanktionsmuligheder over for forskere, der undlader at indberette et muligt forskningsresultat. Det er bl.a. ikke rimeligt, at der ikke er administrative ankesmuligheder; forskeren er altså afskåret fra at klage.

Endelig siger IDA, at hele opbygningen af en "patentorganisation" risikerer at blive bureaukratisk. Forbundet foreslår derfor, at der samtidig gives mulighed for at opbygge samarbejde med andre institutioner om patentekspertise, herunder de nye innovationsmiljøer, patentdirektoratet og private patentagenter, således at der ikke opbygges unødvendige og parallelle patentorganisationer.

jø

TREDJEDELS-DELING

Bioteknologi-udvalg stiller patentforslag, som står i skærende kontrast til Forskningsministerens lovforslag

KU's regler for patentering bør bygge på frivillighed og ikke på tvangselementer. Sådan lyder anbefalingen fra et udvalg om patentering og licensformidling af bioteknologi. Udvalgets rapport står i skærende kontrast til nogle af forskningsministerens tvangselementer. Ministeren vil nemlig tvinge forskerne til at patentere deres opdagelser, hvis de har kommerciel værdi - og hvis de undlader at gøre det og i stedet publicerer deres resultater, skal de som straf kunne idømmes erstatning.

Bioteknologi-udvalget foreslår en patenteringsordning, som er baseret på frivillig deltagelse fra forskerens side. Hvor ministerens lovforslag vil gennemtvunge et ejerskab til universitetet, vil arbejdsgruppen lade den enkelte forsker selv afgøre, om hans eller hendes forskningsresultater skal patenteres og i samarbejde med hvem.

Universitetet skal stille en service til rådighed, som gør det nemmere at komme igennem med en patentansøgning. Hvis forskeren vælger at bruge denne service, overlader han rettingerne til universitetet. Til gengæld vil forskeren og dennes forskningsmiljø få del i de senere indtægter fra patentet (efter en tredjedelsmodel).

Arbejdsgruppen bag taler for frivillige ordninger, hvor den enkelte forsker har størst mulig indflydelse på den kommercielle udnyttelse af sine opfindelser. Og det er samtidig en væsentlig del af forskerens motivation for at patentere.

I ministerens lovforslag er det institutionens beslutning, hvordan patenter skal udnyttes og af hvem. Bioteknologi-udvalget ser i stedet hellere, at forskeren selv afgør, hvilken partner er optimal.

Tredjedelsordning

Arbejdsgruppen foreslår, at patent- og licensindtægterne (efter at udgifterne er betalt) fordeles efter en tredjedelsmodel, således

- en tredjedel går til en særlig pulje, der skal finansiere fremtidige patenter og i næste omgang almene forskningsformål ved KU
  - en tredjedel går til forskning eget opfinders (opfindernes) eget institut (institutter)
  - en tredjedel går til opfinder (opfinderne) privat. Denne kan evt. donere midlerne til en fond.
- Tredjedelsmodellen tilgodeser de faktorer, der ligger bag forskningsresultatet, nemlig universitetets infrastruktur, forskningsmiljøets faciliteter og forskerens ar-

bejdsindsats. Det anføres, at modellen anvendes på mange universiteter i udlandet, som har en klar patentpolitik.

Det er samtidig Bioteknologi-udvalgets vurdering, at forskerne vil være glade for en sådan fordeling. De vil nemlig ofte føle lige så stor interesse i at få yderligere forskningsmidler som et personligt økonomisk udbytte, hedder det.

PISK

"Det er næsten ren pisk og ingen gulerod. Dernæst har Forskningsministeren endnu en gang vist at han ikke har fattet forskellen mellem universiteter og sektorforskning ved at slå dem over én kam. Universiteter har uanset fag, kulturelle institutioner m.m. - til formål dels at frembringe ny erkendelse uden kommercielle eller politiske hensyn og dels at undervise på det højeste niveau. Sektorforskningsinstitutioner har derimod en mission inden for et givet kommercielt eller politisk emne", siger formanden for AC's forsknings- og uddannelsesudvalg (UFU), lektor Bjarne Andresen. Han er godt klar over, at han sætter tingene på spidsen, men hans pointe er, at de to typer institutioner ikke kan køres på samme måde: "Sektorforskningsinstitutioner skal løse en bestemt opgave, de er derfor styret af dydre kræfter og rapporter til opdragsgiveren. Universiteternes (forsknings-) produktion er publikation i fortrinvis internationale tidsskrifter til gavn for hele menneskeheden - for nu at sige det lidt højtravende ..."

UFU-formanden mener, at Forskningsministerens patentlovsforslag er et udtryk for ministerens tankegang. Der er mange elementer i forslaget, som er helt uforeneligt med universiteternes arbejdsform og formål, fx: "Da en universitetsforskners fremmeste produkt er publicering, ofte i skarp tidsmæssig konkurrence med kolleger, er begrænsning i offentliggørelse af resultater en meget kraftig indskrænkning i forskerens råderum og karrieremuligheder ...", siger han.

Han mener, at frivillighed kombineret med "et udfarende, kompetent og troværdigt patentkontor på universitetet" er den eneste vej frem: "Den evindelige snak om pligter får aldrig universitetsforskere til at patentere mere, kun et velfungerende system, som i praksis beviser sin støtte til forskeren. Og i det tilfælde har institutionen da også fortjent sin del af kagen ..."

jø

PH.D.-ORDNING SKAL EVALUERES

- spørgsmålet er hvordan? Bliver der f.eks. mulighed for kritik af de snævre tidsrammer?

Ph.d.-reformen skal endelig evalueres. Forskningsministeriet har lavet et oplæg til evalueringsprocedure, som er lagt op til Danmarks Forskningsråd til videre initiativ. Det spændende spørgsmål bliver så, hvad der skal evalueres?

Forskerakademiet har tidligere foreslået, at evalueringen tager afsæt i at evaluere, om intentioner og mål fra 1993 er blevet opfyldt, fx om ph.d.'erne er blevet yngre, om de er blevet internationaliseret, om kvaliteten er forbedret m.m.

Ministeriets oplæg foreslår en mere bred tilgang: "en overordnet bedømmelse af kvaliteten i de danske forskeruddannelser sammenholdt med de lande, vi gerne sammenligner os med". Man vil måle ud fra "succeskriteriet": om danske forskeruddannelser er internationalt konkurrencedygtige".

Evalueringen af ph.d.-ordningen er blevet udsat flere gange. Først skulle den have været evalueret i 1996, men dengang var de første ph.d.-studerende knap færdig med forløbet. Så skulle den have været evalueret i foråret 1998, men så kom der rokader mellem Undervisningsministeriet og Forskningsministeriet i vejen.

Det er Danmarks Forskningsråd, som skal vurdere, hvad der skal evalueres og hvem der skal gøre det.

Forskerakademiets forslag

Akademiets bestyrelse fremførte (i juni 1998) sin indstilling: at "en omfattende evaluering kun bør gennemføres, hvis der er en klar vurdering af, hvorfor man vil evaluere. Endvidere bør det på forhånd være klart, hvilke konsekvenser evalueringen skal have. Hvis disse to forudsætninger ikke er opfyldt, vil processen meget let af det samlede forsknings- og uddannelsessystem kunne opfattes som meget uhensigtsmæssig og unødigt ressourcekrævende", advarer akademiet.

Akademiet foreslår en **målevaluering**, hvor der ses på intentioner og målsætninger bag ph.d.-reformen fra 1993.

Akademiet foreslår, at et internationalt panel med deltagelse af danske forskere inden for de pågældende områder bør stå for vurderingen af niveauet. Og også her advarer bestyrelsen mod at have "for stor tiltro til, at blot man tilkaldte internationale eksperter til meget hurtigt at foretage en vurdering", vil der være garanti for evalueringens kvalitet.

Akademiet peger endelig på, at der allerede er et stort datamateriale om dele af ph.d.-uddannelserne.

Forskningsministeriets forslag

Ministeriet foreslår en **systemevaluering**, hvor bedømmelsen af ph.d.-uddannelserne baseres på forskellige typer af informationer, indikatorer og statistiske oplysninger, fx en institutions-selvevaluering for de 9 universiteter, forskningsrådenes vurdering, uddannelsesrådenes vurdering, aftagernes vurdering, de studerendes vurdering.

Som en indikator foreslås også bibliometriske analyser, som kan have afgrænsningsproblemer, men: "Der vil dog under alle omstændigheder kunne foreligge oplysninger om publicering og formidling, som kan indgå i bedømmelsen relateret til institution (hovedområde) og studieprogram" (ministeriets oplæg af 1.sept.).

Ministeriet vil have et internationalt panel til at stå for evalueringen. I ekspertgruppen skal indgå aftagerrepræsentanter fra virksomheder og fra sektorforskningen. Endelig skal der også være 1-2 færdige ph.d.'ere, der har gennemført forløbet.

De studerendes vinkel?

Ministeriet konstaterer, at evalueringen kan få konsekvenser på det generelle plan, dvs. ændringer i bekendtgørelsen, i finansieringen, i stipendiefordelingen m.m. Men et af de mest centrale problemer for stipendiaterne nævnes ikke: Tidsproblemet og nødvendigheden af de obligatoriske kurser / arbejdsforpligtelse.

For stipendiaterne bliver det således rigtigt, om evalueringen giver mulighed for at fokusere på tidsproblemet, dvs. om det bliver muligt at kritisere de snævre rammer (halvandet år) til den egentlige afhandling.

Kritik af dette felt vil nemlig uvægerligt ramme enten de obligatoriske krav til kurser og undervisningsforpligtelser eller stille krav om forlængelse af forløbet til tre og et halvt år så der bliver 2 år til afhandlingen. Spørgsmålet er her, om kommissoriet vil give mulighed for denne kritik, for en forlængelse vil koste penge i ministeriet ...

Det skønnes, at 1000-1200 har gennemført en ph.d.-uddannelse, og ministeriet foreslår, at deres erfaringer indsamlet gennem en spørgeskemaundersøgelse.

jø

FORSKERAKADEMIET NEDLÆGGES

- næste år: Forskningsministeriet og Rektorkollegiet deler i porten. Styrelsen kommer ind under den nye centrale Forskningsstyrelse, som også får forskningsrådene under sig.

Forskerakademiet tæt på lukning", hed en avisoverskrift i august måned. Akademiets bevillinger skulle fordeles til henholdsvis de statslige forskningsråd og i det såkaldte Rektorkollegium.

Akademiet nedlægges imidlertid ikke nu, men først når rektor Ole Fejerskov fratræder næste år. Så bliver rektorstillingen nedlagt, og der etableres et styrende "forskeruddannelsesråd", som stort set kommer til at svare til den nuværende akademi-bestyrelse. Rådet vil få den bevillingskompetance, som i dag findes i akademiet.

Administrationen vil fortsat

have domicil i Århus, men strukturelt vil administrationen blive en afdeling under den kommende Forskningsstyrelse.

Sådan lyder forskningsminister Jan Trøjborgs model for ph.d.-administrationen. Han lægger hermed op til en stærkt centraliseret Forskningsstyrelse, der vil få forskningsrådene, Forskningsforum, m.m. under sig.

Opgaverne i dag

Der findes pt ca. 150 ph.d.-programmer.

Forskerakademiet har i dag til opgave at rådgive Undervisningsministeriet, at styrke ph.d.-samarbejdet med universiteter og

sektorforskning, at tildele stipendier til ph.d.-studerende i udlandet samt at bistå ved internationalt ph.d.-samarbejde.

Forskerakademiet administrerer i 1998 30 mio. kr. til "kvalitetsfremme" på området, 21 mio. kr. til samfinansiering samt 36 mio. kr. til internationalt samarbejde.

Styrket Rektorkollegium?

Rektorkollegiets sekretariat vil samtidig overtage det internationale forskeruddannelses-samarbejde, dvs. arbejdet med udvekslingsaftaler, aftaler om vejledningsforpligtelser. Rektorkollegiets sekretariat kan samtidig stå

for gennemførelse af forskellige kursustilbud, som henvender sig til forskerstuderende ved flere institutioner.

Rektorkollegiets formand, DTU-rektor Hans Peter Jensen – som samtidig er formand for Forskerakademiets bestyrelse – har accepteret modellen. Han benytter lejligheden til at foreslå en styrkelse af Rektorkollegiets sekretariat "med henblik på at øge det universitære samarbejde ikke mindst på det universitetspolitiske område". Styrkelsen kunne foregå ved, at kollegiet tilføres en direktørstilling – som for eksempel svarede til den rektorstilling, som nedlægges.

jø

TIDSPROBLEM

Ph.d.'erne har fået lønmodtagerstatus, så nu kan der gøres opmærksom på det faglige problem: Der er for lidt tid til at lave forskningsafhandling, fortæller nybagt ph.d.

Tidsproblemet er siden ph.d.-reformens gennemførelse i 1995 med mellemrum blevet fremhævet som en overset faktor i reformen. Et halvt års kursus, et halvt års udlandsophold, et halvt års undervisnings-/formidlingsforpligtelse levner for kort tid til det egentlige forskningsprojekt, klager ph.d.'erne. Og nu rejser spørgsmålet igen.

"Jeg har aldrig haft så travlt i hele mit liv, som da jeg skulle sammenfatte min afhandling. Man er virkelig tidspresset, og der var ikke noget, der hed 9-17. Det var ofte aftenarbejde og weekendarbejde, ofte 45-50 timers arbejdsuge og i de sidste måneder endnu mere..."

Mette B.Gaarde, cand.scient i fysik og med matematik som bifag, blev ph.d.'er i fysik i efteråret 97. Hun husker det som en meget tidspresset periode: *"Som ph.d.-stipendiat bruger du meget tid på det, du skal gøre: undervisningen, de obligatoriske kurser samt udlandsophold. Og oplevelsen er, at enten bruger du for lang tid på det, man skal – eller også bruger du for lidt tid på det egentlige forskningsprojekt",* fortæller hun.

"Løsningen på det problem er enten at man skærer ned på antallet af obligatoriske kurser (normeret til et halvt år), undervisningen (også normeret til et halvt år) eller udlandsopholdet. Eller også giver man mulighed for et halvt år ekstra til forskningsprojektet. Jeg er egentlig mest stemt for forlængelsen, for de obligatoriske kurser er med til at give bredde i uddannelsen – selv om nogle elementer måske kunne skæres ned – og udlandsopholdet kan give helt andre perspektiver på forskningen", siger hun.

Lønmodtagerstatus

Gaarde talte som repræsentant for ph.d.'erne ved KU-naturvidenskabs årsfest i begyndelsen af september. Hendes hovedbudskab var, at ph.d.'erne har for lidt tid til deres videnskabelige afhandling. Det er en problemstilling, som er blevet glemt i al balladen om ph.d.'ernes lønmodtagerstatus.

"Det er meget fint, at vi har fået lønmodtagerstatus. Som studerende var du i et tomrum, hvor du hverken var studerende eller lønmodtager. Og ingen talte din sag..."

Andet perspektiv end studentens

Gaarde syntes, at ph.d.-forløbet var spændende: Det var sjovt med frie hænder til at forske, selv at definere opgaver og selv besvare dem. Man skal i højere grad end som studerende finde svar på ting, der ikke var svar på forhånd. *"Perspektivet skifter fra studentertiden. Opgaverne er mindre veldefinerede og det er ikke så velafgrænset, hvornår du er færdig med en opgave; resultaterne er ikke så konkrete. Tingene tager også længere tid og resultaterne kommer på en anden måde. Det er ofte i samspillet med andre mennesker, at man kan se, om man er kommet videre. Den proces er noget, man skal vænne sig til".*

Personligt har været tilknyttet Lunds Tekniske Høgskola og har været på et mindre studieophold i Frankrig og i USA som led i ph.d.-forløbet. Hun har gode erfaringer med at blive "internationaliseret": *"Ved at komme til et helt andet forskningsmiljø, oplever man, at spørgsmål og ting kan ses på en helt anden måde, som man ikke kunne forestille sig i ens eget miljø. Miljøskiftet gør, at man lærer noget nyt. Men det er også hårdt: man bliver tvunget til at stå på egne ben, man skal ofte skaffe sine egne kontakter derude. Men hvis det lykkes, er det både fagligt, socialt og organisatorisk en berigelse".*

Undervisningen

Det halve års (840 timers) arbejde blev i Gaardes tilfælde afviklet som undervisning. Selv om hun har brugt meget tid på forberedelse og på at rette opgaver, og hendes undervisning på ingen måde var top-relevant for hendes ph.d.-projekt, har hun alligevel haft personligt udbytte af undervisningen:

"Jeg var glad for den direkte kontakt med studenterne, for du får en direkte respons på det, du laver. Undervisningen er kontant afregning: der er resultater uge for uge og forløbet er afsluttet i det semestret!"

De obligatoriske kurser

Udbyttet af det halve års obligatoriske kurser (840 timer) vil hun heller ikke underkende: *"Udbytt*

et er måske begrænset i forhold til din konkrete ph.d.-afhandling, men udbyttet ligger i, at du tvinges til at have et lidt bredere perspektiv på dit fag og dit emne. Og det ville jeg ikke undvære – selv om der da er konkrete kurser, jeg kunne have undværet..."

Hun har haft en stor personlig tilfredsstillelse ved sit forløb, og det er hendes erfaring, at danske ph.d.'ere inden for naturvidenskab har kvalifikationer på internationalt niveau: *"Jeg vil tro, at vi ligger kvalifikationsmæssigt midt på skalaen: Vi har måske mindre kontant faglig viden end i fx Frankrig, hvor de har terpet fra en bog. Til gengæld tror jeg, at vi har et plus i stor selvstændighed..."*

TIDSBEGRÆNSET ANSATTE EFTERLYSES!

M A M

Undersøgelse, som skal undersøge gruppens arbejdsvilkår

Hvad er årsagen til, at du er tidsbegrænset ansat?

- ønsker ikke at sidde i fast stilling
- der er ikke blevet slået faste stillinger op inden for mit fagområde
- har søgt, men ikke fået fast stilling
- ønsker ikke at søge arbejde udenfor forskningsinstitutionerne
- private forhold begrænser muligheder for at flytte efter arbejde
- projektansat på tidsbegrænset kontrakt
- venteposition til bedre muligheder dukker op
- opbygger kvalifikationer til bedre stillingsmuligheder
- andet?

Sådan lyser et af de spørgsmål, som tidsbegrænset ansatte vil få stillet i begyndelsen af november måned. Her vil Analyseinstitut for Forskning undersøge arbejdsbetingelserne for denne gruppe, og aflevere en rapport herom i januar 1999.

Af nød eller af lyst?

Undersøgelsen omfatter akademikere med en kandidatalder på min. 5 år, som er ansat i tidsbegrænsede stillinger i forskningstunge institutioner. Deres arbejdsbetingelser skal undersøges for at belyse forskellen mellem fagområder med hensyn til andelen af løst- / fastansatte, for at se på om der er forskel mellem universiteter, sektorforskningsinstitutioner m.m. Og så vil man undersøge om denne gruppe sidder der af nødvendighed, fordi der ikke er andre arbejdstilbud – eller om det er et frivilligt valg.

I undersøgelsen indgår som et betydeligt spørgsmål, om der er kønsforskelle: Er det myte eller realitet, at der skulle være flere kvinder end mænd ansat i tidsbegrænsede stillinger?

Medlemmet kan besvare spørgeskemaet anonymt eller opgive navn og kontaktsted, hvis man ønsker at deltage i den videre undersøgelse, herunder et personligt interview.

Rammes af stress?

Nogle spørgsmål er faktuelle, mens andre skal belyse de tidsbegrænset ansattes egne ønsker, fx om man overvejer at skifte til et helt andet arbejdsområde?

Spørgeskemaet vil også belyse, om der er private forhold, som har begrænset karrieren, fx børn. Der spørges også, om fleksibilitet: fx om man er villig til at flytte hvor som helst i Danmark for at få en fast ansættelse, om familieforhold gør at man ikke kan flytte?

Oplevelsen af tidsbegrænset ansættelse skal også belyses. Derfor lyder et spørgsmål, om tidsbegrænsede ansættelser giver

- øget frihed
- øget stress
- større faglig inspiration
- større faglig udfordring
- mindre faglig fordybelse p.g.a. søgen efter ny ansættelse eller projekt

Kortlægning skal bruges politisk

Fagforeningerne har invilliget i at deltage i undersøgelsen under forudsætning af, at medlemmerne kan deltage anonymt, såfremt de ønsker dette. Det er også fagforeningerne, som udsender spørgeskemaer, og der udleveres således ikke registeroplysninger til anden part.

Fagforeningerne forventer selv at få brugbare oplysninger om denne medlemsgruppes arbejdsvilkår. Derved kan materialet bidrage til en forbedring af interessevaretagelsen for denne gruppe.

Materialet vil også kunne give det forskningsrådgivende system, ministerier o.a. forskningspolitiske organer vigtige oplysninger om denne arbejdsgruppe.

Ikke adjunkter og ph.d.'ere

Undersøgelsen omfatter alene videnskabeligt personale i tidsbegrænsede stillinger, uanset om stillingerne er internt eller eksternt finansierede. Den omfatter ikke folk, som har orlov fra faste stillinger. Deltagerne skal have mindst 5 års kandidatalder. Undersøgelsen omfatter kun ansatte inden for de forskningstunge områder: universiteter, andre højere læreanstalter, sektorforsknings- og GTS-institutioner.

Hverken adjunkter eller ph.d.'ere opfattes som tidsbegrænset ansatte.

Tidligere tidsbegrænsede ansatte efterlyses

Analyseinstitutet søger kontakten til de tidsbegrænset ansatte gennem DM, DJØF og IDA. Men da ikke alle medlemmer har indgivet ajourførte stillingsoplysninger til deres fagforening, og får derfor ikke automatisk tilsendt et spørgeskema. Man efterlyser således deltagere med erfaring inden for området.

Analyseinstitutet søger kontakt til de medlemmer, der efter adskillige år i tidsbegrænsede stillinger nu arbejder inden for et helt andet område – privat eller offentligt – for at høre om deres bevæggrunde m.m.

Analyseinstitutet opfordrer endelig medlemmer til at indsende deres karrierehistorier som tidsbegrænset ansatte. Deltagerne loves fuld diskretion.

Interesserede kan henvende sig til forskningsleder Elisabeth Vestergaard, tlf. 89.42.23.98 eller E-mail: ev@afsk.au.dk

jø

Et stort evalueringsinstitut skal omfatte alle uddannelser under Undervisningsministeriet, og det nuværende evalueringscenter for de videregående uddannelser skal være en del af instituttet. Samtidig får Undervisningsministeriet ret til at give påbud om, hvordan der skal følges op på evalueringer.

Med lovforslaget søsætter Undervisningsministeriet et stort projekt, hvis hovedproblem bliver, om det vil være muligt at få en sådan mammutinstitution til at fungere. Den skal spænde over alt fra folkeskoler, gymnasieskoler, ungdomsskoler, landbrugsuddannelser, erhvervsgrunduddannelsen, fodterapeuter, sygeplejersker, folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler, håndarbejds-skoler med meget mere – og så universiteterne. Det interessante spørgsmål bliver i den forbindelse om sagkunds-kaben og de enkelte områders særegen-
hed kan bevares, lyder den tekniske indvending mod konstruktionen.

Styregruppe udpeges af folkeskole-repræsentanter

For universiteterne er det spændende, om lovforslaget vil indebære ændringer i den hidtidige praksis. Især er det interessant – som evalueringssekspert har påpeget – at **valg af evaluerings-procedure og udpegning af styregruppe** er svagheden i det danske evalueringsystem. Begge dele foregår på en uigenkendskuelig måde i dag, således kan den foregå særdeles centraliseret, stort set efter ”rekvirentens” (politiske) ønsker.

I det nuværende system har opdragsgiveren – uddannelsesrådene, ministeriet e.a. – haft indflydelse på, hvordan styregruppen skulle se ud og hvordan kommissoriet skulle se ud.

Strukturelt tillægges den daglige leder stor magt. Efter det nye forslag bliver det nemlig denne (direktøren?), som stiller forslag til sammensætning af styregruppen for den aktuelle evaluering og til kommissoriet.

Det er derefter bestyrelsen, som godkender arbejdsplaner, kommissorier og sammensætning af evalueringsgrupper. Men denne er særdeles broget sammensat med kun 1 universitetsrepræsentant (fællesrepræsentanten fra de 5 uddannelsesråd),

M U T EVALUERING

Lovforslag om fælles evalueringsinstitut for alle uddannelser

3 fra folkeskolerne, 3 fra ungdomsuddannelserne, 1 fra de kortere videregående uddannelser samt 1 fra seminarierne.

Ingen offentlighed om selvevalueringer

Lovforslaget foreslår, at instituttets evalueringer ikke skal være omfattet af offentlighedsloven. Der vil således ikke være muligt at få aktindsigt efter offentlighedsloven i materialet, før rapporten er blevet offentliggjort. Det betyder bl.a. at de selvevalueringer, som institutionerne oversender til styregruppen, ikke vil være offentligt tilgængelige, selv om de kan betragtes som selvstændige og afsluttede akter.

Selvstændig og uafhængig

Evalueringsinstituttet bliver en selvstændig, statslig institution under Undervisningsministeriet med en bestyrelse. Uafhængigheden skal sikre:

- at evalueringers anbefalinger og konklusioner fremstår som reelt uafhængige af særinteresser.
- At der med respekt for Evalueringsinstituttets uafhængige status er et samspil mellem instituttets overordnede prioritering af den ordinære virksomhed og ministeriets virksomhed
- At uddannelsessystemets interesser i bred forstand samarbejder med instituttet på en hensigtsmæssig måde.

Ministerens påbud

Lovforslaget om **Danmarks Evalueringsinstitut** giver ikke ministeren ret til at give påbud. Det gør et lovforslag om ændringer af forskellige uddannelses- og institutionslove, der fremsættes samtidig.

Dette forslag omfatter ikke umiddelbart universitetslovens område, men i bemærkningerne til lovforslaget står, at tilsvarende bestemmelser vil blive foreslået indført i bl.a. universitetsloven. Påbuddet fortolkes forskelligt: Grundlæggende lyder en indvending på, at truslen om påbud ovenfra vil få de evaluerede til at indføre større selvcensur. Selvevalueringerne ville således ikke længere være selvkritiske – og dermed et dårligere internt arbejdsredskab.

Direktøren i ministeriets Universitetsafdeling fratages nogen indflydelse med det centrale institut, men ministeren får større muligheder for at gribe ind

Lovforslag om DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT
m.fl. (Høringsfrist 29.sept.)

JØ

HISTORIKEREN OG DEN LEVENDE ERINDRING

Myten om besættelsestiden

Bogen handler om den måde besættelsestiden er blevet opfattet, tematiseret og anvendt på i efterkrigstiden. Det er bogens tese, at historien er en konstruktion, som allerede blev grundlagt i 1945 og som eftertiden (s politiske eliter) blev enige om. Modstanden – i skikkelse af modstandsbevægelsen – blev det altdominerende tema, mens samarbejdspolitikken m.m. efterhånden gled ud af fortællingen. Denne fortælling byggede på et kompromis mellem modstandsbevægelsen og de gamle politikere – og gennem tiden er det blevet glemt, at fortællingen er et resultat af politisk-historiske forhold. Erindringen er blevet til myten om "et kæmpende, anti-fascistisk Danmark".

Baggrunden for denne mytes opståen er en harmoniserende historieforståelse, hvor konsensus (grundfortællingen) var udtryk for såvel individuelle som samfundsmæssige behov for at skabe sammenhæng mellem besættelsestiden og eftertiden. Det var en mekanisme, som blev central for den ideologi og sociale integration af nationen. Modstandsbevægelsen var ikke selv uden skyld i denne harmoniserende historiefortælling, for siden 29. august 1943 (generalstrejken) havde modstandsbevægelsen været tilbageholdende med at kritisere samarbejdspolitikken for at demonstrere national enighed. Og det samme gør sig gældende efter befrielsen.

Såvel de politiske eliter – som historikerne i årtierne efter 1945 – har deltaget i opbygningen af myten, og der er her både tale om overbevisning og manipulation (ud fra teorien om 'kognitiv dissonans'). Historieskrivningen var nationalt harmoniserende og uproblematiserende, og de blev en slags halvofficielle fremstillinger.

Og modstandsbevægelsen har selv medvirket aktivt til myten gennem systematisk at pleje "besættelsestiden som mindekultur" gennem mindesmærker, museer, højtideligheder osv., konstaterer de i bogen.

Da historikerne fra 1970 begyndte at gøre op med konsensusfortolkningen (Trommer, Kirchhoff m.fl.), blev de mødt med stærke reaktioner fra veteranernes side. Og historikerne fik da heller ikke nogen væsentlig indflydelse på den kollektive erindring.

Howdan er det at lave kontroversiel forskning på et følsomt felt, lyder spørgsmålet til to historikere, som har lagt ryg til mange skældsord efter udgivelsen af bog om eftertidens forståelse af besættelsestiden

"**N**år man beskæftiger sig med et historiepoltisk felt som besættelsestiden, kommer man let til at røre ved noget meget følsomt. Vores analyse kan måske forekomme nogen at være kras og kritisk over for de nationale myter med deres helte og deres iscenesættelse. Den klassiske modstilling mellem den distancerede forsker og den levende og indlevende del tager bliver sat på spidsen".

Sådan skriver **historikerne Anette Warring** og **Claus Bryld** i indledningen til deres bog om "den kollektive erindring om besættelsestiden".

At de fik ret i deres påpegnin-gen af nutidshistoriens følsomhed, blev sensommerens avisdebat et bevis på. Her har såvel modstandsfolk og politikere revset de to for deres projekt. Anmelderne har derimod været overvejende positive med en enkelte undtagelse.

"Når man tager et emne op, som griber ind i nutiden og hvor mange stadig er en 'levende erindring', må man indstille sig på kontroverser. Der er et kommunikations-sammenbrud mellem den levende erindrings følelser og en-gagement og så den professio-nelle historiker", konstaterer forfatterne.

Bogen førte til nogle voldsomme angreb. De har da også erfaret, at man skal være fagligt, videnskabeligt og personligt stærk, for når man laver kontroversiel forskning, må man være indstillet på, at der kan komme ondskabsfulde og usaglige angreb på ens person.

Overraskende presseblæst

De vidste godt, at deres emne kunne opfattes som kontroversielt, men den kraftige reaktion i offentligheden lidt bag på dem. Der er nemlig skrevet andre historie-videnskabelige værker, som ikke har vakt opsigt i den brede offentlighed:

"Bogen lægger ikke op til folkelæsning, det er et videnskabeligt værk med mange detaljer, henvisninger osv. Og egentlig markerer vi ikke så mange 'holdninger' i bogen. Vi prøver at være kliniske, men problemet er måske netop i denne sag, at nøgternheden forager. For man kan ikke være nøgtern over for en tid, der

vækker følelser og interesser..."

"Vi var da forberedt over, at vi kunne blive misforstået og diskussionen kunne blive forskubbet. Men vi kan ikke tillade os at pive. For det er da umådeligt tilfredsstillende at vække til debat og modsigelse i kraft af vores analyse..."

Blæsten om bogen har da også været med til at gøre bogen til en bestseller. Den er solgt i 2.000 eksemplarer, ligger på Berlinskes liste over faglitteratur og er på vej i 3. oplag, hvilket er ganske usædvanligt for et videnskabeligt værk på 560 sider.

Magten over historiens fortolkning

Valg af emne (inden for Center for Humanistisk Historieformidling ved Lærerhøjskolen og RUC) gik på, at det skulle være en problematik, som der ikke var skrevet så meget om og som kunne have nogle interessante metodiske vinkler. Og de valgte besættelsestiden, fordi det er en "kulturel nøglefortælling":

"Det er en tid med utrolig betydning, med følelser og mange interesser, som politisk og identitetsmæssigt har spillet en central rolle – også for vores tid".

De gør sig ingen illusioner om at deres forskning får en fair behandling i offentligheden. Der er nemlig mange, som har interesser i emnet. Det handler bl.a. om, hvem der har retten til at fortolke historien:

"Som humanist eller samfundsvidenskabsmand, der laver kontroversiel forskning, må man være bevidst om, at forskningen ikke fungerer i et magtfrit rum – selv om vi lever i 'et pluralistisk samfund'. Der gør sig bestemte interesser gældende, og de er principielt ligeglade med den videnskabelige erkendelse..."

Mange har mistolket bogen

Warring og Bryld har måttet kæmpe mod den misforståelse, at mange tror, at deres bog handler om besættelsestiden, om at modstandsbevægelsen ikke havde så stor betydning og at danskerne var "skabsnazister" osv. "Kritikken rammer helt forkert. Vi skriver ikke om besættelsestiden. Vi prøver heller ikke at lave en ny fortolkning af besættelsestiden. Vi tager slet ikke stilling til, hvad befolkningen mente eller mener,

således heller ikke til graden af anti-tyskhed, antinazisme eller lignende under besættelsen. Vi analyserer derimod hvordan besættelsestiden er blevet konstrueret i eftertiden fra 1945 til i dag – og hvilke interesser og parter, der har gjort sig gældende. Vi ser på den brugsfunktion, som historien har. I den forstand er det en kritik af den kollektive erindring med mytisk præg, der er blevet bygget op om besættelsestiden", siger de.

I dele af den brede offentlighed er bogen imidlertid blevet modtaget som en helt anden bog end det, den er, og det kom noget bag på dem.

"Vi var godt klar over, at vores påvisning af, at modstandsbevægelsen har været en stærk pressionsgruppe, der aktivt har været med til at forme eftertidens forståelse, kunne vække vrede", indrømmer de.

Det er en af deres pointer, at besættelsestidens historie er blevet en konsensusfortælling, som er konstrueret ud fra en blanding af overbevisning og manipulation i eftertiden. Den tese anfægter manges forståelse, og derfor virker deres forskning som en provokation. Og derfor er der også folk som bevidst eller ubevidst mistolker projektet.

Modstandsfolkernes oplevelse

Der er flere modstandsfolk, som har reageret særdeles stærkt på bogen. Det kunne måske undre, fordi værket i høj grad kunne være med til at perspektivere deres egen rolle under og efter besættelsen?

"De reagerer følelsesmæssigt, og det er selvfølgelig et særligt problem, når aktører kan tage stilling til historieskrivning om deres egen tid. De tror, at vi siger, at modstandsbevægelsen ikke havde nogen betydning, at befolkningen ikke var antitysk osv. Det er ikke vores påstand. Men de reagerer med en følelse af krænkelighed, også fordi deres følelsesmæssige erindring ikke passer med historikerens fremstilling. Det provokerer dem måske også – hvad der også af-dækkes i bogen – at de rykker ud, hver gang der bliver sat spørgsmålstegn ved besættelsestidens historie..."

Et vigtigt element i megen hi-

storiefortælling er, at når der er gået tilstrækkelig lang tid, så bliver modsætningerne harmoniseret: Og her overser modstandsfolkene ofte den efterrationalisering, som handler om, at heltene i 1945 faktisk trodsede det parlamentariske demokrati i perioden 1940-43. Bagefter legitimeres deres ulydighed med historiens frikendelse; at de gjorde det for nationens skyld og at hele befolkningen stod bag, påpeger de.

Modstandsfolk – historikere, politikere m.fl. – overser også, at modstandsbevægelsen godt nok kunne samles under besættelsen om at få tyskerne ud, men bagefter blev det helt anderledes. ”Så snart krigen var slut var konflikten mellem de borgerlige og kommunistiske modstandsfolk jo meget tydelig: Der var uenighed om, hvordan retsopgøret skulle foregå, hvordan demokratiet skulle tilkæmpes påny osv. Og en del af modstandsbevægelsen blev hevet op i de magtbærende lag”.

Pressens omtale

”Vi har en teori om, at forskning også skal komme offentligheden ved. Vi ville derfor gerne have værket læst og diskuteret, så der for skrev vi kronikker m.m. for at skabe opmærksomhed om emnet. Vi må sige, at det lykkedes, og måske lidt for voldsomt”, fortæller de.

Det var i høj grad tænkt som et metodisk værk og det er et andet problem:

”Pressen interesserer sig ikke for videnskabelig metode, men for holdninger. Hvis den derfor kan fremlægge noget sensationelt, så gør den det. Og det går selvfølgelig ud over debattens seriøsitet”, siger de. ”Men på den anden side er det værste, der kan ske, at et værk bliver totalt accepteret eller totalt fortiet. Den skæbne har vi ikke lidt. Det er sjældent, at en videnskabelig bog får ledere i aviserne. Så positivt set: Nu bliver der debat med synspunkter for og imod, og bogen bliver solgt og læst”.

De undrer sig dog over, at andre historikere ikke er gået ind i debatten:

”Det ser ud som om offentlig heden er interesseret i fortiden og historikerne i historiografi!

Vi mener, at vores metode og tilgang er ny, men ingen er gået ind i den metodiske diskussion.

Enkelte historikere har reageret med surhed: ’Skulle der være noget nyt i det’? Det vidner om, at den historiske videnskab altså også er magtkamp ...”

Selvrensning

”Videnskabeligheden er nok den største spændetrøje for formidlingen, for i sådan en bog skal alt ting skal være korrekt. Men en forskningsproces og en skrivningsproces er også en disciplineringsproces”, siger de, og fortæller, at de ikke har lavet selvrensning. Men der har været overvejelser om mere varsomme formuleringer:

”Når vi har gjort os overvejelser på følsomme områder, så skyldes det ønsket om en dialog. Der er jo et kommunikationssammenbrud mellem den levende erindringsfølelser og engagement og så historikeren – det viser diskussionen af bogen – og det skal ikke skyldes måden, vi formulerer os på”.

De husker især et enkelt sted, hvor de omformulerede teksten: Omkring kompromiset i 1945 havde de skrevet, at ”den ene hånd vasker den anden”, men den fjernede de: ”Det lå da lidt i baghovedet, at der findes citatfuskere og sætningsmanipulatorer og at pressen står på spring for at plukke det ud...”

Værket er led i en skriftserie om Humanistisk Historieformidling, hvor en gruppe på 13 har ydet konstruktiv kritik, som medvirkede til at ”stramme værket op” før udgivelse.

Personlig mistænkeliggørelse

Mistolnkningen af værket har sine omkostninger: ”Det er ikke anstrengende at blive mødt med argumenter og analyser. Men det er anstrengende at blive mistænkt for noget, som vi faktisk ikke har gjort os skyld i. Man føler sig under anklage, og skal hele tiden forsvare sig. Med hæderlige undertagelser, så har en del debattører sagt noget ubehageligt om os...”

Begge forfattere har en fortid på venstrefløj, og føler at nogle af angriberne har haft ”det med 68’erne” i baghovedet.

”Weekendavisens anmelder, Bent Bludnikow, er for eksempel dybt uhæderlig og stærkt ideologisk. Han sagde, at jeg som gammel maoist og Claus som gammel

marxist ikke er berettiget til at skrive om den side af historien. Det er uargumenteret og træls ...”, fortæller Warring.

Angreb opleves som en urimelig brændemærkning, når det personlige føres på banen som noget, der sår mistillid til det, historikeren har skrevet. ”Selvfølgelig er der ingen af os, der tror, at de subjektive / personlige oplevelser ikke har indflydelse på ens forskning. Men det er utåleligt når det bliver en skjult værdinorm, som lægges til grund for en vurdering, som udtales mere eller mindre direkte”.

Claus Bryld har tidligere skrevet erindringsbogen ”Hvilken befrielse” om sine nazistiske forældre, og debattører kunne derfor beskyldte ham for, at det nye værk var led i en retfærdiggørelse af hans slægt:

”Den slags angreb har jeg ingen midler til at gardere mig mod. Enhver kan lave psykoanalyse på det, hvis man vil. Jeg ved bare, at jeg har måttet tage et opgør med min families fortid, ligesom jeg senere måtte gøre op med firkantede marxistiske holdninger. Og jeg synes, at henvisningen til min fortid er et billigt trick for til at lade være med at tage stilling til min forskning”, siger Bryld. ”Jeg vil omvendt sig, at jeg med min fortid har en veludviklet sensitivitet, gode antenner”. Jeg har for eksempel det fortrin, når jeg skal analysere besættelsestiden, at jeg har kendt

såvel nazi’er som modstandsfolk. Det kan aldrig være et minus at kende så mange forskellige mennesker”.

Historien er flerstemmig

Den harmoniserende historiefortolkning er en måde at give samfundet et fællesskab eller ”den store mening”. Det gøres i form af besyngelse af modstanden frem for fremhævelse af samarbejdspolitikken, at det var en kompliceret personlig valgssituation og så videre.

”Vi prøver at gøre op med den forsimplede fortolkning af historien, imod ideologisering og væner. Historien er flerstemmig – man må have hele ’fylden’ med. Et fællesskab behøver ikke at være uden konflikt. Med en sådan historieforståelse står demokratiet meget stærkere rustet”, lyder deres argumentation.

”Besættelsestiden har en helt særlig betydning for vores nutids-historie og fylder meget i vores bevidsthed. Derfor er det også vigtigt, hvordan historien fortæles. Og i den forstand er det da påfaldende, at jeg aldrig har mødt ældre mennesker, som var passive eller støttede samarbejdspolitikken – og det kan altså ikke være rigtigt ...”, slutter Bryld.

jø

Claus Bryld / Anette Warring: Besættelsestiden som kollektiv erindring (RUC’s forlag / Samfundslitteratur).

UNDERVISNINGSBASERET FORSKNING.

Af prof. C.C.Tscherning, Niels Bohr Institutet, Geofysik afd.

Der har i et stykke tid været ført en diskussion om forskningsbaseret undervisning. Selvfølgelig er det godt hvis undervisningen er forskningsbaseret. Men der er desværre ikke altid - i visse fag sjældent - de nødvendige midler til at gøre al undervisning forskningsbaseret. De faglige organisationer og universiteterne har ikke villet tage konsekvenserne af dette, så en stor gruppe af (deltids-) undervisere er blevet ladt i stikken. Man venter stadig på den forkromede løsning.

I diskussionen om den undervisningsbaserede forskning er der imidlertid udelukkende fokuseret på forskningens betydning for undervisningen. Samtidig er den prestige der opnås ved god undervisning blevet mindre og mindre. De foranstaltninger der nogen steder er etableret for løbende at kontrollere kvaliteten af en universitetslærers arbejde tager som regel kun hensyn til den videnskabelige indsats. Jeg har mødt nogle kolleger, der sky'r undervisningsopgaver. Eller de føler sig så fornemme, at det eneste de vil påtage sig er vejledning af ph.d.-studerende.

”Man skulle så tro, at de der ikke forskede meget, til gengæld var meget aktive på undervisningssiden og omvendt. Men noget tyder på, at de lærere der er gode undervisere også er meget aktive forskere”.

Man skulle så tro, at de der ikke forskede meget, til gengæld var meget aktive på undervisningssiden og omvendt. Men noget tyder på, at de lærere der er gode undervisere også er meget aktive forskere. Så sagerne er nok mere komplicerede end at undervisningen skal baseres på forskning.

Nej, (god) forskning har dybe rødder i (god) undervisning. Og min forklaring på dette har jeg fundet i erfaringerne fra min nu mangeårige virksomhed indenfor begge områder:

Flere af mine videnskabelige arbejder er inspireret af den typiske tavlesituation, hvor man som lærer står og skal forklare noget til de studerende. Det går pludselig op for en, at her er noget man ikke selv forstår, men troede man forstod. Med sædvanlig lærerselvbevidsthed går man så ud fra at årsagen ikke er ens egen dumhed, men at der faktisk er identificeret et problem.

Eller mere almindeligt: en klog student stiller et spørgsmål man ikke kan besvare. På universitetet (og alle andre steder) gør man klogt i ikke at give en sludder for en sladder, men man må sige, at det vil jeg finde ud af til næste gang. Og det er da sket for mig, at næste gang først er blevet på næste hold - året og en videnskabelig artikel senere.

Hvis man er en kreativ forsker (og forskere er per definition kreative!) vil der hele tiden opstå nye ting man ikke forstår. Gamle problemstillinger i nyt lys, eller nye problemer. De kan være inspireret af nye data eller nye teorier, eller af et godt gammeldags dumt spørgsmål.

Som ung forsker kan man koncentrere sig om et sæt af problemer. Som underviser kan man ikke være specialiceret.. Og bliver derfor inspireret.

Men det går også op for en (tidligt), at ved egen hjælp (og tid!) kan man ikke løse opgaverne. Her er projekt-opgaver, specialer, prisopgaver, PhD-afhandlinger vejen frem. Men det kræver, at man kan overtale de studerende ('s gratis arbejdskraft), til at gå i gang med opgaven. Som underviser har man en fantastisk mulighed for at give sin entusiasme og fascination videre (hvis man altså selv besidder sådanne). Hvis det lykkes bliver forskningsprocessen den store fornøjelse, et rigtigt trip.

Iden løbende debat har der været fokuseret på betydningen af lærernes personlige forskning. Men denne er ikke en hverken nødvendig eller tilstrækkelig

betingelse for at give god universitetsundervisning. Gode og interesserede studenter er hovedforudsætningen. Lærernes entusiasme og engagement er en absolut forudsætning. Disse to ting udspringer meget ofte af egen forskning, men bunder lige så ofte i en glæde og interesse for et bestemt felt. For at forstå noget.

Som underviser må man meget ofte - ja næsten altid - undervise i emner, man ikke selv forsker i - men som man forhåbentlig forsår. Man er faktisk nødt til at sætte sig dybt ind i emner udenfor sit eget speciale. Det giver en bredere indsigt i ens eget forskningsfelt, men det er selvfølgelig meget arbejdskrævende at kigge ud over sin egen næsetip. At forberede en ny 2-timers forelæsning kan tage en uge, og ikke blot de 2 x 6 timer, som nogen betragter som en alt for rigelig udmålt arbejdsnorm.

Den brede indsigt i et emne karakteriserer en god universitetslærer. Denne indsigt opnår man ikke som studerende eller som forsker, men ved at undervise i emnet. Først når man selv har undervist i et emne begynder man at forstå det til bunds.

”Den brede indsigt i et emne karakteriserer en god universitetslærer. Denne indsigt opnår man ikke som studerende eller som forsker, men ved at undervise i emnet. Først når man selv har undervist i et emne begynder man at forstå det til bunds”.

Det er derfor vigtigt at alle forskere (der kan) underviser. Som ung var jeg ansat på det daværende Geodætisk Institut, der var det vi i dag ville kalde en sektorforskningsinstitution. Faget som geodæt havde jeg valgt fordi geodæter var ude i solen om sommeren, og ikke fordi jeg ville være forsker. (Det troede jeg ikke, at jeg var klog nok til!). Jeg arbejdede samtidig som undervisningsassistent på DTU og senere som ekstern lektor på Københavns Universitet. Det var primært fordi jeg havde brug for pengene, der var ingen ideelle år-

sager. De (pengene) var hårdt tjent med en uges arbejde for at forberede 2 forelæsninger. Men hvad det gav var foruden penge, kontakt til unge, der var interesseret i mit emne - eller som jeg skulle gøre interesseret i emnet. Hvilken udfordring!

Forskningen på Geodætisk Institut var målrettet, men ofte med mål 10 år ude i fremtiden. Forskningen var interessant, fordi man skulle bruge resultaterne i sit praktiske arbejde. Men det målrettede lagde grænser for hvad man kunne beskæftige sig med. Det tænkte jeg ikke nærmere over dengang, for det var spændende problemer vi arbejdede med. Undervisningen, derimod, fik mine øjne op for problemer i andre felter, nogle gange af fundamental karakter. Så på et tidspunkt søgte jeg (og fik efter meget besvær) en stilling på Universitetet. Her fik jeg frie hænder til at forske i alt det spændende, der ikke nødvendigvis skulle bruges i en produktion, men “blot” give ny indsigt, eller løse problemer erkendt gennem undervisningsprocessen.

På det sted jeg landede på Universitetet var der fremragende kolleger indenfor felter nært beslægtet med mit eget. Nu var drivkraften ikke længere om forskningen kunne bruges til en produktion, men om mine kolleger kunne bruge min forskning? Kan jeg bruge deres? Har vi studenter, der både interesserer sig for dit og mit felt? Ja, for som 56-årig er man blevet så specialiseret, at det at komme ind i et nyt felt arbejdsmæssigt ikke kun tager uger, men år. Studenterne derimod, de kan. De kan tage fat i den ofte frontbrydende interdisciplinære forskning.

Hvad er så konklusionen på alt dette:

På universiteterne må der i **forsknings- og undervisning** tages hensyn til det bidrag, som undervisningen giver til forskningen. Det er absurd, at der kun tælles publikationer.

På sektorforsknings-institutionerne må **undervisningselementet fremmes**. Der må være tid til disse opgaver - såvel som til forskningsmæssig fordybelse. Indførelse af professorater her er en fremragende ide.

FYSIK OG SÅDAN

- det kan du ikke rigtig bruge til noget, forklarede en af 47 gymnasieelever, da de skulle fortælle om deres problemer med naturvidenskab og matematik

Nord-imaget er jo noget for - tærsket, men der er ingen tvivl om, at gymnasieelever har skrækforestillinger om naturvidenskabsmanden, som en lidt anders-and-agtig skikkelse; som en atomfysiker med strithår; skjorten der rønder, distraet og tankefuld ...”

Som forskningslektor ved Aarhus Universitet har **Kirsten Paludan** lavet interviews med 47 gymnasieelever fra jyske gymnasier for at få deres forklaringer på den vigende søgning til naturvidenskabernes.

Hendes interviews fortalte om elever, som synes, at naturvidenskab og matematik er kedeligt, svært og abstrakt, ikke til at bruge til noget osv.

Som forklaring på, at naturvidenskab nyder så lav interesse sagde mange af eleverne, at de naturvidenskabelige lærere er “møghamrende kedelige”: “Eleverne brugte en masse negative ord til at beskrive lærerne. Bag udsagnet lå ofte en forestilling om, at folk, der havde læst naturvidenskab var mindre egnede til at være lærere! De var ‘umenneskelige’, ikke i ond forstand, men som personer der ikke er rigtig levende. Men det var ikke muligt at få dem til at præcisere, om det var fagets problem eller et pædagogisk”, fortæller hun.

Dernæst sagde eleverne, at matematik og fysik er “vanskeligt og abstrakt”.

Spørge de unge selv

På det naturvidenskabelige fakultet ved AU besluttede man for nogle år siden, at gå nærmere ind på problemet: at de unge fravælger de naturvidenskabelige fag. Arbejdstitlen på projektet hed “Naturvidenskabsopfattelse og uddannelsesvalg, og Paludan blev som forskningslektor leder af projektet.

Hun er ikke meget for at bruge udtrykket “krise på naturvidenskab” for den giver et forkert signal. Hun mener egentlig ikke, at “krisen” er større end tidligere. “Man ser den bare tydeligere, fordi der kommer langt flere ind på universitetet end tidligere. Krisen er blevet synliggjort med masseoptaget. Men det er nok også rigtigt, at naturvidenskabsandel af studenterne er faldet i forhold til, hvor mange der kommer ind ...”

Hun valgte at spørge de unge selv, “for oftest er det jo de midaldrende, som udtaler sig om de unges forhold til naturvidenskabernes”. For at få gymnasieeleverne til at være “virkelig åben-

mundede” lovede hun dem fuld diskretion, så deres svar ikke skulle falde i hænderne på deres lærere lige op til eksamen!

De negative udtalelser fra eleverne er ganske normale, mener Paludan. En del af dem kan ikke tænke abstrakt og har derfor hundsvært ved de hårde naturvidenskaber. “Når de siger, at de ikke kan bruge det til noget tror jeg, at mange af dem mener det om - vendte: at de ikke har noget at bruge det til. Underforstået: de har ikke ikke den abstrakte tænkning at bruge til det. Der er for stort et spring mellem det nære og kendte, og som konkrettænkende har brug af tage udgangspunkt i, når de skal forstå ting og så gymnasiets stof”.

“Og uredt hår og uredt - altså det er virkelig min store skræk. Og så var der også nogle fjernsynsudsendelser, sådan noget - ØH - Gud og Videnskaben. Der var sådan en fysiker, han stod bare der og skrev og skrev på tavlen ...” (gymnasieelev)

Evnen til abstrakt tænkning

Paludan henviser til en nyere engelsk kognitionsundersøgelse (Adey & Shayer), som fortæller, at kun 30 pct. af børn har udviklet evnen til at tænke abstrakt, og resten har det ikke. Og da de hårde naturvidenskaber fordrer en stor evne til abstrakt tankegang er det indlysende, at fagene får problemer, når op til 50 pct. af en årgang optages på gymnasi-erne, siger Paludan.

“Der kommer en hel del unge i det matematiske gymnasium, som ikke har udviklet de nødvendige tankeværktøj, og de synes selvfølgelig, at det er abstrakt og kedeligt. Og i gymnasiet bider det sig selv i halen, for det betyder, at læreren skal bruge alt for megen tid på det kedelige begyndelsesstof, så eleverne måske slet ikke når op på det høje abstraktionsniveau, hvor eleverne pludselig får overblik, sammenhæng og helhedsforståelse - og hvor det begynder at blive sjovt. I stedet trampes der rundt i redskaberne - og det er kedeligt for både de svage og de stærke”.

Paludan siger, at evnen til abstrakt tænkning især skal trænes i 11-12 års alderen. Abstrakt tænkning er for eksempel, hvis man har en vægtarm med 4 g på den ene side og 2 g på den anden, hvor eleverne skal forstå, at den lille vægt skal dobbelt så langt ud på armen for at balancere den store vægt.

Selv om det moderne liv er

fyldt med abstrakte øvelser, så er det nødvendigt med en seriøs guidning, for evnen til abstrakt tænkning kommer ikke af sig selv. “At tænke abstrakt er også at tænke i tilfældighed, sandsynlighed osv. Men i vores kultur vil folk have klare ja/nej-svar, ikke procentafvigelser eller forbehold. Det er en måde at tænke på, som man skal lære ...”

“...et fag som matematik for eksempel, det synes jeg egentlig godt kan være rimelig relevant, men det skal bare op på sådan et højt niveau, før man virkelig kan se det relevante i det ...” (gymnasieelev)

Problemet med folkeskolen

“Nej, gymnasiet er ikke blevet ‘dårligere’. Men gymnasiet er blevet tvunget til at prioritere indlæring af elementære færdigheder, som eleverne ikke har lært i folkeskolen. Men man kan heller ikke beskyldte folkeskolen for at være blevet dårligere; der prioriteres bare anderledes over mod de mere ‘sociale færdigheder’ mens det ikke opfattes som noget specielt værdifuldt at være dygtig. Det betyder bl.a. at der ikke er så mange elever, som kommer til at interessere sig for naturvidenskab og teknik - og det er en skam ...”, siger Paludan.

Hendes løsningsforslag er for det første, at **opprioritere naturvidenskaberne i folkeskolen**, såvel tidsmæssigt som indholdsmæssigt (så børnene oplæres i mere abstrakt tankegang).

For det andet så skal der være praktiske rammer for **en vis undervisningsdifferentiering** i folkeskolen og gymnasiet: “Når kognitionsundersøgelser viser, at kun 30 pct. er rustet med de nødvendige abstrakte færdigheder, så må der nødvendigvis tages udgangspunkt i, at eleverne har vidt forskellige forudsætninger”, siger Paludan. “Der må tages hensyn til forskelle i elevernes evner og interesser, så der undervises på forskellige niveauer. Men det er selvfølgelig et ressourcetilspørgsmål, for i dag underviser lærerne i det de skal og med op til 28 elever i hver klasse. Under de forhold er det selvfølgelig svært at lave undervisningsdifferentiering”, siger Paludan og tilføjer, at det i praksis ville betyde, at klassekvotienten skulle nedsættes.

For det tredje skulle **lærerne i folkeskolen men især i gymnasiet vide noget mere** om, hvad der foregår i elevhoveder. For at lære abstrakt tænkning må eleverne begynde i det konkrete lag:

“Man skal ikke forlange det umulige af disse hårdtarbejdende mennesker. Men det kunne vel aldrig skade at ruste dem bedre til opgaven ved at sørge for, at de kom ud til den med større viden om læreprocesser og dermed om, hvad det er, de har med at gøre ...”, siger Paludan og fortæller, at hun afholder pædagogiske kurser for ny-udklækkede biologer.

For det fjerde skulle også lærerne på universitetet have mulighed for at undervise på mindre hold. Men og så her er kender hun ressourcebegrænsningerne.

Universitetet fralægger sig ansvaret?

På spørgsmålet, om naturvidenskab på universitetet mangler selvkritik, når hovedproblemet bare føres tilbage til folkeskolen, svarer Paludan: “Naturvidenskab gør skam noget. Det handler ikke om popularisering, men mere om en bedre formidling. Derfor kører vi også pædagogiske kurser for vores nye kandidater m.m...”

Hun tøver imidlertid, når man spørger, om det ikke ville være bedre at lave mere differentierede tilbud, så der både var naturvidenskab på højt niveau og på lavere niveau?

“Naturvidenskab kan kun bedrives, når man har nogle grundfærdigheder. Men det er da en overvejelse værd, om man vil sænke niveauet. Men det skal jeg ikke tage stilling til ...”

Tidligere Odense-rector Carl Th. Pedersen har i mange år krævet, at der blev stillet strengere krav til dem, som kommer ind på naturvidenskab på universitetet, fordi han kun vil have de bedste studenter. Naturvidenskab er svært, og der bruges for mange ressourcer på de svage studenter, som ofte også falder fra.

Og tidl. Undervisningsminister Bertel Haarder prøvede med adgangsbegrænsning på humaniora og samfundsvidenskab at tvinge de unge ind på naturvidenskab. Men spørgsmålet er, hvad man får ud af studenter, som ikke har naturvidenskab som 1. prioritet?

“Det er jo ingen skade til, at de kommer ind, for de får chancen for at få skabt interessen for naturvidenskab. Man skal bare være opmærksom på, at de er ressourcekrævende og at de skal undervises på en anden måde:”

KILDE: Kirsten Paludan:“Naturvidenskabsopfattelse og uddannelsesvalg (arbejdsrapport Aarhus Universitet 1998)

LITTERATUR- PROFESSORENS TVIVL

Pål Andersen er professor og velestimeret Ibsen-forsker. Hans liv holdes sammen af vaner og uforanderlige værdier. Han har en position og en positur, men bag den kultiverede overflade lurer tvivlen. Uddrag af Dag Solstads nye roman

Han formåede nu at koncentrere sig fuldt og helt om sin gerning som professor i litteratur ved Universitetet i Oslo. Ganske vist var denne gerning underlagt nogle betingelser som ikke ligefrem gjorde professor Andersen munter til mode. Ja, de omstændigheder som han nu så sig selv som en del af, havde formørket hans tilværelse, ja hans sind, i flere år nu, og det i stadig stærkere grad. Når alt kom til alt havde professor Andersen en stærk mistanke om at han havde brugt sit liv på noget som var dømt til undegang. Han var professor i litteratur og han kunne ikke længere sige, at den var af så stor værdi som han havde anset den for at være da han valgte den som sin livsbane. I hvert fald ikke den litteratur han havde beskæftiget sig med, i arbejds medfør, men også af lyst. Han var Ibsen-forsker. Han havde skrevet en meget berømmet doktorgrad om *Kongsemnerne*: som ganske ung mand, men havde de seneste år udelukkende beskæftiget sig med de stykker Ibsen skrev i 1880'erne og 1890'erne, altså med den store Henrik Ibsen. Der kunne næppe herske nogen tvivl om at var Ibsen død i året 1880, 52 år gammel, ville han i dag have været en glemt dramatiker. *Peer Gynt* og *Brand* ville næppe være blevet opført på nogen scene i det 20. århundrede, undtagen muligvis i Norge. *Et Dukkehjem* ville også have været anset for forældet, hvis det ikke havde haft stykker som *Gengangere*, *Vildanden*, *Rosmersholm*, *Bygmester Solness*, *John Gabriel Borkman* og *Når vi døde vågner* at læne sig op ad. Hans egen doktorgrad om Kongsemnerne ville have været at anse for en kuriositet, som man formentlig ville have advaret ham mod at kaste sig over, mest af alt fordi norsk dramatik fra omkring 1860 ville være langt mere interessant at studere med udgangspunkt i Bjørnsons historiske dramatik, både ud fra et historisk og litterært perspektiv. Så derfor havde professor Andersen de sidste ti år udelukkende været optaget af at studere den store Ibsen, den Ibsen som gjorde hans doktorgrad om det objektivt set glemte stykke *Kongsemnerne* mulig, og

som en følge af det hans stilling som professor i litteratur mulig, havde han tænkt, med et smil farvet af malice.

Han havde brugt al sin fantasi og alle sine intellektuelle færdigheder på at fremstille Henrik Ibsens 1880'er og 1890'er-dramaer på en sådan måde at storheden i dem blev slående, lysende. Som professor så han det som sin opgave.

Det som studenterne, som han på denne måde forsøgte at oplyse, ikke vidste, var at han selv nagedes af tvivl om hvorvidt denne storhed i det hele taget fandtes, når alt kom til alt. Han følte at han måtte se sine fortolkninger i et yderste perspektiv, for hvis man ikke kunne se Ibsens storhed i et yderste perspektiv, så måtte man jo spørge sig selv, hvorvidt det havde nogen mening at beskæftige sig med denne dramatik fra det forrige århundrede, bortset fra i en strengt historisk forstand, hvilket en nation jo selvfølgelig måtte tage på sig, jævnfør Bjørnson, sagde professor Andersen til sig selv, kort og godt. Selvom der fandtes nogle blandt os som ikke ønsker noget andet end at lade sig overbevise om Henrik Ibsens evige storhed, og med det for øje går i teateret for at se en moderniseret Henrik Ibsen åbenbare sig for os. Man fandt sig i alt, absolut alt, oppustelige Barbiedukker, kæmpepenisser af plastic, Oswald som nynazist, langhåret bz'er, AIDS-syg-fredsmægler, FN-soldat i Bosnien, hjemme på orlov, absolut alt hvad der var af gevandter man kunne klæde den stakkels fiktive Oswald i, slutte man, bare man kunne fornemme Ibsens udødelige ånd trække vejret gennem denne mand fra vor egen tid. Som professor så Andersen det imidlertid som sin pligt at pege på Ibsens tekst, og finde frem til dens storhed der. Også hans studerende higede efter at mærke Ibsens udødelige åndedrag. Der var jo hovedfagsstuderende som faktisk brugte op til to år af deres dyrebare ungdomsår på at fordybe sig i Ibsens tekst, hvorfor skulle de egentlig det? Det skete at professor Andersen stillede sig selv spørgsmå-

let, ofte også sarkastisk, når sandheden skal frem. For hvorfor skulle en kvik og okay pige fra Bærum nære en sådan fascination for Rebecca West at hun simpelthen måtte skrive en længere afhandling om hende i sit 23. år, det gik indimellem over professor Andersens forstand, ikke mindst at hun turde stå ved det, professor Andersen kunne trygt sige at han ikke ville have turdet stå ved det, hvis han var i hendes sted, men hun stod åbent frem med sin påståede begejstring for denne uudholdelige, lumre og dødsfikserede kvinde, ikke alene på Universitetet, men også i sin omgangskreds, ja til og med i sit barndomshjem, i den velstillede forstad Bærum. Kunne det have noget at gøre med at hun følte en mærkelig trang til at mærke Henrik Ibsens udødelige ånd strømme gennem denne kvinde som hun kunne vie halvandet år af sit eget unge liv til at beskrive? Ja, det måtte forholde sig sådan, og dette fik professor Andersens sarkasmer til at forstumme. For det stod fast at der fandtes unge studerende som higede efter at beskæftige sig med Henrik Ibsens hundrede år gamle dramatik, og de flokkedes omkring professor Andersens lærestol. Gennem hans forelæsninger kunne de få bekræftet, og uddybet, forestillingen om Henrik Ibsens storhed, og på den måde bidrage til at den atter kunne befæstes i nye generationer, uanset om professor Andersen altså selv tvivlede, i dybeste forstand, på at en sådan betydningsfulhed, som de higede efter, og som han gjorde alt for at bekræfte dem i, egentlig fandtes, i hvert fald ikke for de mennesker han delte skæbefællesskab og urets tikken med, for hvis man skrællede al kulturel higen, her også den nødvendige forfængelighed, væk, både på sin egen, sin tids, og menneskehedens vegne, og granskede hjerternes egentlige begejstring for disse mesterværker for at efterspore om der var en ild derinde, så regnede han ikke med at finde nogen sådan ild. Men han passede godt på at en sådan tvivl ikke kom til de studerendes kendskab, for det kunne jo være at han tog grundlæggende fejl i de vurderinger som formørkede hans sind.

Han var jo selv kommet ind i Ibsens verden, først som studerende, derefter som forsker og universitetslærer, uden at han havde haft nogen skelsættende oplevelse af Ibsens dramatik. Han havde anerkendt hans storhed som et faktum, og studerede ham derefter med udgangspunkt i dette faktum. Hovedopgaven om Kongsemener (som han senere udvidede til den omtalte doktorgrad), som han altså studerede linje for linje, op og ned, vejede og målte, og sammenlignede, så han kunne værket udenad og drømte om det om natten. Alt sammen for karrierens skyld, kunne man sige. Han havde valgt Ibsen fordi det var fornuftigt at gøre hvis man ville gøre karriere som litteraturforsker i Norge, naturligt nok. Senere havde det forbandet ham, som jo i den grad foragtede karrieremagere, og stadig gjorde det, at han selv havde været så karrierebevidst, da han valgte emnet for sin hovedopgave. Han burde måske have viet sig til den litteratur han brændte for, i dagligdagen, vort århundredes egen digtning, men det havde ikke strejft ham. Han fandt det naturligt at en ung mands hovedopgave måtte være en øvelse i at forholde sig til den litterære arv, og at det var gennem øvelser af den art man kvalificerede sig til forskergerningen, altså karrieren. Derfor forsvarede han at han som ung mand havde givet sig i kast med Henrik Ibsens dramatik uden at have noget særligt forhold til den, og at han til og med havde valgt et af Ibsens ungdomsværker som emne for sit årelange studium, først som hovedopgave, senere som doktorgrad. For dengang var universitetet ikke en truet institution, som forlangte lidenskabsløs tilslutning af sine rekrutter. I dag var det helt anderledes. Alt det professor Andersen stod for, og havde stået for, var truet. Derfor måtte man forsvare sig, og det med lidenskab. Besindelse og lidenskab. Han så det som sin opgave, ideelt set, at kunne bidrage med nogle fodnoter til forståelsen af Ibsen, nogle få fodnoter, forfattet i lidenskab. Jo mere tvivlen på Ibsens storhed – eller på vor evne til at opfatte Ibsens genuine 1880'er-storhed med samme be-

HVAD VI DOG SIGER

Af INGRID SALINAS, fmd. f. DM's ansatte under forskningsinstitutioner

gejstring som man modtager en middelmådig rockstjerne med eller den forventning store dele af befolkningen imødeser næste episode af en sæbeopera med – fæstnede sig i ham, og blev en del af den indre struktur som holdt den 55-årige professor oppe, og prægede hans liv og virke, desto mere stillede han sig skeptisk over for sine studerendes vilje og evne til at bære den litterære arv

Jeg læser FORSKERforum fra ende til anden hver gang – det er en del af mit job som politiker. Det sker at hårene rejser på hovedet af mig – ikke på grund af Jørgen Øllgards journalistik – men over det vi siger om hinanden.

Under overskriften ”faglig ansvarsforflygtigelse” udtaler Det humanistiske Forskningsråd, ”Fakulteterne på universiteterne er ofte store og fagligt særdeles diversificerede sammenlignet med sektorforskningsinstitutioner. Dekanerne har således sjældent faglig kompetence på de enkelte områder, hvorimod en institutleder på en sektorforskningsinstitution med mere snævre områder har det.” Hvor ved de det fra?

I det tidligere blad (115-6) udtaler lektor Flemming Larsen fra DTU: ”Vores dag er meget opsplittet. I sektorforskning kan man måske begrænse sine arbejdsfelter til 3-4 blokke pr. dag. Du tror, det er løgn, men jeg bliver afbrudt 20 gange om dagen med vidt forskellige ærinder, så hvordan skal jeg gøre dagen op, når den er omme.”

Nej jeg tror ikke det er løgn, men jeg troede det var løgn da jeg læste at en tidligere sektorforskningsansat kunne udtale denne påstand. Han burde vide bedre. Nogen bliver afbrudt, nogen har mere fred. Måske er det ikke så afhængig af om man er på universitetet eller i sektorforskning. Den enkelte forsker er med til at skabe rammen om sig selv uanset ansættelses sted.

Seniorforsker Lisbeth Knudsen udtalte i et interview i nr. 112: ”Når sektorforskningen har en lavere prestige, skyldes det blandt andet, at der her er flere kvinder og yngre forskere end på universiteterne.” Sagt af en rødstrømpe? Kan det virkelig passe?

Så er der en hel del ting vi siger om hinanden over frokostbordet – når der ikke er nogen fra universitetet henholdsvis sektorforskning der hører det. ”Kan de over hovedet forske i sektorforskningen?” – og svaret er givet ved tonefaldet, det kan de ikke. ”Universitetsansatte fiser den bare af med deres forskningsfrihed”. Begge dele kan mod-

bevises ved at se på publikationslister – lange lange publikationslister for begge områder.

Der er ingen som elsker at spille på vore fordomme om hinanden som Forskningsministeriet. En markant medarbejder i ministeriet sagde fornylig henvendt til mig mens universitetslærenes bestyrelse hørte på: ”der har vi sektorforskningsrepræsentanten til at piske lidt på de universitetsansatte”. Der er noget af en opgave at holde tungen lige i munden og svare uden at være uforskammet, og uden at hænge den ene eller den anden gruppe ud.

Sally Potter – hende med filmen om at kunne hengive sig, ”The Tango Lesson” har sagt ”Men and women have differently difficult lives”. Det samme kan siges om sektorforskning og universitetsforskning.

For nogle forskere kan det være meget meningsfyldt at forske i anvendelsesorienterede og konkrete samfundsmæssige problemer som fx arbejdsmiljøets påvirkning af menneskets gener og pesticider i grundvandet. Emner som disse bliver ikke nødvendigvis taget op af den enkelte forsker med forskningsfrihed. Til gengæld bliver grundforskning emner ikke nødvendigvis taget op i sektorforskning.

Grænserne er dog flydende. Som hovedopdeling kan man sige, at der laves grundforskning på universiteterne og anvendelsesorienteret forskning i sektorforskningen.

At mange anvendelsesorienterede forskningsopgaver ikke varetages af forsker med forskningsfrihed bevises ved at sektorforskning overhovedet eksisterer. Det er en fin arbejdsdeling vi har, det ene område med forskningsfrihed og det andet med styret forskning. Det er et spørgsmål om temperament hvor man befinder sig bedst. Hvis vi var vi ens var der ingen grund til at begge overlevede. Vi spejler os i hinanden. Lad os blive ved med det, men forsøge på at gøre det mindre fordomsfuld ellers mister vi alle troværdighed.

Vi har for lidt indsigt i hinandens verden og betingelser – sagde seniorforsker Dines Andersen, da han og jeg blev interviewet i 1996 (UNIVERSITETS læreren nr.97). Det har han stadig ret i.

videre, gennem de næste årtiers ydmygende intellektuelle liv i et samfund af vor slags, og til og med over for om det i det hele taget er umagen værd at prøve på det, i hvert fald under hans vejledning, eller vejvisning, eller valg af rute.

Men alligevel kunne man se ham folde sig ud ved forelæsninger og hovedfagsseminarer ...

Uddrag af Dag Solstads:
PROFESSORANDERSENS
NAT., roman (Rosinante).

UD AF RESERVATERNE

Af professor JØRN LUND

Uddannelsessystemet stilles i stigende grad over for krav, der er dikteret af ændrede vilkår for familie- og samfundslivet og af de nye muligheder, den tekniske og videnskabelige udvikling fører med sig. Internationaliseringen viser sig på alle niveauer og sætter sit præg på sprog og tænkning.

Kravene kommer indefra og udefra. Ansvar og ansvarlighed er nøgleord i debatten, men undertiden optræder ordene i et temmelig ansvarslost stafetløb. Man skyder ansvaret fra sig og giver det til andre, til eleverne, de studerende eller politikerne. Institutionsledere kan undertiden ikke tage ansvar for kvaliteten på grund af begrænsede ressourcer, pædagogerne giver forældrene ansvaret, mens familierne i stigende grad vasker hænder og forventer, at skolen tager et stadig større ansvar for deres børns opdragelse og udvikling. Inden for de gymnasiale uddannelser og i arbejdslivet forventer man, at folkeskolen har udstyret eleverne med de fornødne grundlæggende kundskaber; de videregående uddannelser stiller krav til de gymnasiale, erhvervslivet stiller krav til de højere læreanstalter, og politikerne understreger, at uddannelse er den bedste fremtidsinvestering, hvis vi skal klare os i den internationale konkurrence. Derfor må der sættes på kvalitet. Den offentlige debat om uddannelse er gennemgående præget af en kritisk holdning, og systemet reagerer med forsøg på faglige opstramning, nye fagplaner, ændrede uddannelsesstrukturer og stribevis af kvalitetsudviklingsprojekter og forsøg på kvalitetsmålinger. Uddannelsesdebatten udfolder sig bogstaveligt talt i arenaer, i arenaer, hvor der tales forskellige sprog.

Som jeg ser det nu, er der inden for det "boglige" kompetencegivende uddannelsessystem udviklet **to forskellige uddannelseskulturer**. Den ene har bl.a. hjemme i folkeskolen, på seminarierne og i lærernes efter- og videreuddannelse. Den anden præger de gymnasiale uddannelser og de fleste universiteter og højere læreanstalter. De to kulturer kan med fordel nærme sig hinanden og lære af hinanden. Forenklet sagt kan den førstnævnte gruppe, grundskolen og læreruddannelsen, fra den sidstnævnte lære respekt for faglig fordybelse, forståelse for de systematisk udviklede forkundskabers betydning, omhu for præcision og detalje. Skiftende pædagogiske signaler og problemstillinger fra undervisernes egen uddannelsesetid må vige til fordel for det faglige engagement, den faglige fordybelse. Men ikke nødvendigvis i konkurrence-tænkningens og markedsorienteringens navn.

Konkurrencehensynet er ikke det eneste relevante i uddannelserne. Alle skal gerne både kvalificere sig fagligt og blive samarbejdsduelige, og vi uddanner ikke kun med henblik på det internationale eliteniveau. Det kan man undertiden få indtryk af, når forholdene på de højere læreanstalter er til debat. "Vi skal være bedst", står der i øjnene på rektorerne. Det kan ingen institution imidlertid blive på alle områder, og der er brug for også dem, der ikke ryger til tops som forskere, men som tjener samfundet på anden vis. Der skal, hvis vi skal holde os inden for de akademiske uddannelser, være gode tandlæger i Assens, dygtige gymnasie-lærere i Grenå, fornuftige dommerfuldmægtige i Viborg og kompetente diagnostikere i sygehuset i Brovst. Uddannelsesvæsenet har en funktion i samfundets hus-holdning og skal ikke bilde sig ind at kunne udklække en Niels Bohr gennem besværgelser.

De gymnasiale uddannelser og universiteterne kan også lære en del af skolesystemet, bl.a. følelsen af medansvarlighed for den enkelte. Undviserne kunne efter min opfattelse godt gå stærkere ind som vejledere og rådgivere og med fordel prioritere individuel rådgivning og undervisning højere.

Men succeskriteriet for en universitetslærer er, trods alle bestræbelser, næsten udelukkende den videnskabelige produktion. Den bør stadig være betingelsen for en ansættelse, men man er som professionel medarbejder på en højere læreanstalt også medansvarlig for uddannelsen af de nye generationer. De studerende har brug for, at nogle tager sig tid til dem, føler ansvar for dem, følger med. Jeg siger ikke, at de højere læreanstalter skal være skoler, men de må gøre mere for, at overgangen til de videregående uddannelser lettes, og at de nye studerendes eneste netværk ikke er studiegruppen. Mange studerende udvikler ganske enkelt ikke nogen sikker niveaufornem-melse.

Forhåbentlig vil man ned-dæmpe de ansatser, man kan spore til at bygge **forskningssystemet** op på forventninger og prognoser. Man kan, hvis der er behov for det, styrke de miljøer, der har placeret sig stærkt i national, nordisk, europæisk og international forskning, men man må huske, at prognoser om fremtidige behov og muligheder siger mere om nutiden end om fremtiden. Relevanskriterier er i det hele taget farlige. De kan misbruges i magtspillets tjeneste, og de bliver misbrugt. Også derfor er det vigtigt at fastholde kravet om, at forskere i rimelig udstrækning selv skal kunne vælge deres opgaver.

"Relevanskriterier er i det hele taget farlige. De kan misbruges i magtspillets tjeneste..."

Hvis man fx ud fra samtidige nytte- og behovsvurderinger og cost-benefit-analyser havde kæmmet en institution som Københavns Universitet i 1960'erne, kunne det være gået ud over mange af de fag, der oplevedes som udkantsområder, be-mandet med særlige med helt specielle interesser: tibetansk, assyriologi, serbokroatisk osv. I mellemtiden har udviklingen medført, at der tales hundredvis af sprog i Danmark, og at der er

rift om de få, der har kendskab til fjernere kulturer. De ganske få eksperter i serbokroatisk er ved at blive slidt op, folk med kendskab til japansk, kinesisk, tibetansk, koreansk osv. er efterspurgt. Det havde man ikke kunnet forudse.

"Om Danmark som sprogområde er stort nok til at have en ballet", ja det spørgsmål stillede et medlem af Fremskridtspartiet for et par år siden. Men ingen behøver at tvivle på, at samfundet som det danske er så udviklet, at viften af fag kan og bør være bred, også hvor enkelte institutter ikke kan bemandes med forskere i international klasse; habile universitetslærere bag frontlinien kan undertiden være fødselshjælpere for nye forskere med større rækkevidde. Man kan skabe rammer for kvalitet, men ikke planlægge sig til genialitet.

Institutter kan have deres berettigelse, selv om de i en periode ikke gør sig internationalt gældende og kan smykke sig med tidens Cassius Clay-formuleringer ("I'm the greatest!"), der jo i konkurrencetænkningens og markedsmechanismernes epoke er trængt helt op i toppen af forskningssystemerne. I sådanne institutters forskningssvage perioder må institutionerne eller ministeriet så have en plan for videreudvikling af forskningen. De gode forskningsmiljøer kan trues af detailstyring og stigende bureaukrati, hvis en national forskningsstrategi bliver for nærsynet. I nogle år var universitetslærerne ved at møde sig ihjel; faren er nu snarere, at rapportering, fondsstøtteansøgninger og strategiske overvejelser dræner kreativiteten.

Det er ikke et ubetinget gode, at store dele af forskningen er fondsstøttet og dermed ikke styret alene af forskere, men også af administratorer, advokater og fondsbestyrelser. Undertiden er tilskud knyttet til virksomheders behov for at markedsføre sig. Dertil kommer, at statsmidlerne i stigende grad går til øremærkede formål, til støtte af forskningsprogrammer, hvis indhold kan lægge sig betænkeligt til rette i forhold til tidsånden, og hvad der synes opportunt. Det er ikke altid de mest skarptskuede, der formulerer indsatsområderne - heller ikke de mest kreative.

Ikke alle højere læreanstalter har styrende forsamlinger, der kan træffe kompetente valg vedr. forskning. Men her kan så en national forskningsstrategi vise sin berettigelse.

“Samfund som det det danske er så veludviklet, at viften af fag kan og bør være bred, også hvor enkelte institutter ikke kan bemandes med forskere i international klasse ...

Universitetsforskningen er forskningens vedvarende blus; projekter, bestillingsopgaver og eksternt tilførte midler kan tilføre institutionerne værdifuld energi og berige forskningen, men universiteternes fundamentale frihed er uomgængelig. Skal der skabes forståelse for det, må forskningen formidles.

Debatten om skole og uddannelse skal for at udvikle sig konstruktiv løftes ud af de forskellige sproglige reservater og gennemføres i et sampil mellem elever, forældre, lærere, de uddannelsessøgende, institutionerne, organisationerne, forskerne og politikerne. I mange år har aktørerne forskanset sig bag meget forskellige udtryksformer. Lærere og pædagoger kan være vanskelige at forstå for forældre og andre pårørende, de pædagogiske forskeres særsprog nyder uden for miljøet ringe anseelse, administratorernes sproglige tilgange tager farve af budgetmodeller, organisations- og managementteori, politikernes udmeldinger er undertiden vanskelige at forholde sig til, kort sagt: Debatten må flytte sig, både tematisk og sprogligt.

Og det må ikke blive ved debatten!

Indlægget er et sammendrag af åbningstalen ved en dansk-norsk konference om højere uddannelse. Jørn Lund udsender i november en debatbog om dannelse og uddannelse: Sidste ud kald (Gyldendal).

SYDDANSK UNIVERSITET BLEV FORSINKET

Den største enkeltbeløb til universiteterne på finansloven er de 40 mio. kr., som skal gå til udviklingen af et nyt fusionsuniversitet med deltagelse af Odense Universitet og jyderne fra Sydjysk Universitetscenter i Esbjerg, HH-Syd i Kolding og Sønderborg samt ingeniørhøjskole syd i Sønderborg.

Selve den formelle godkendelsen af fusionen blev imidlertid udsat, idet Forskningsministeriet konstaterede procedurefejl i Styrelsesrådet på HH-Syd og Ingeniørhøjskole-Syd. Her havde er et flertal på 9 ud af 11 ellers stemt for fusionen. Rådet havde behandlet sagen skriftligt, og den fremgangsmåde skal rådet være enige om – og det havde man ikke sikret sig på forhånd.

De økonomiske rammer er på plads for fusionen. De 40 mio. kr. statspenge er imidlertid kun halvdelen af de 80 mio. kr. som parterne bad om i starten. Dengang var udgangspunktet 500 studenter og en driftsbevilling på 80 mio. kr – og det blev tilføjet, at det ikke var interessant at lave mellemløsninger eller discountmodeller.

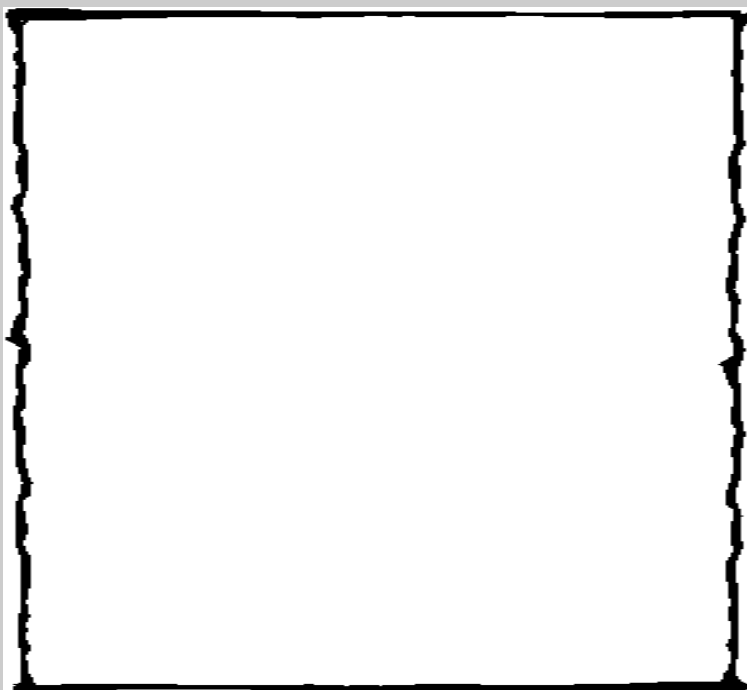
Fusionen har måttet skruer niveauet lidt ned til 60 mio. hvoraf regionale og lokale tilskud – efter Folketingets krav om samfinansiering – udgør 20 mio. kroner i de første fire år. Fusionsparterne forventer imidlertid, at regeringen til den tid vil træde til med en ekstrabevilling i driftstilskud. Man havde håbet på et forhåndsløfte, idet det hermed er nemmere at sikre kontinuiteten og dermed skaffe velkvalificerede forskere samt ikke mindst studenter til stedet.

jø

TYRKFEJL:

I Russell L. Friedmans læserbrev med en kommentar til Per Fibæk Laursens essay om forskningsbaseret undervisning FORSKERforum 117 var der ved ombrydning af Friedmans lydefri manuskript uheldigvis indført en række meningsforstyrrende fejl, bl.a. blev originalmanuskriptets ”et betydeligt bidrag til faget” i vores version til ”en betydeligt bidrag til fager”. Beklager.

Jørn Øllgaard

NY DIREKTØR TIL GRUNDFORSKNINGSFONDEN

Hvis du har lyst til at administrere en stor forskningspengekasse, så er muligheden der nu. Grundforskningsfonden har nemlig slået direktør-stillingen op.

Indtil den nye lov fra december havde Peder Olesen Larsen dobbeltrollen som både direktør og formand for bestyrelsen. Opslaget er udmøntningen af denne arbejdsdeling, og betyder formentlig et farvel til Olesen Larsen, som siden 1993 har været den mest magtfulde mand i det offentlige forskningspolitik. I hans tid blev der udloddet 700 mio. kroner til især naturvidenskabelige og tekniske forskningscentre.

Direktørens fremtidige bliver at lede fondens sekretariat og ud-

mønte de ”faglige, økonomiske, administrative og forskningspolitiske beslutninger truffet af fondens bestyrelse. Direktøren referer til bestyrelsen.

Der søges en person med god indsigt i den danske og internationale forskningsverden. Direktøren forventes at have erfaring med forskningsledelse og – vurdering, en solid forskningsmæssig baggrund, indsigt i mekanismer der fremmer enestående forskning på internationalt niveau samt gode kommunikations og forhandlingsevner.

Til orientering skulle hyren være lidt over 50.000 kr. om måneden, hvis målestokken er Olesen Larsens lønniveau.

jø

Til højre står den adressering, hvorunder abonnementet er registreret. Er der fejl eller mangler, eller skal modtageren ikke længere modtage **FORSKER FORUM**, bedes henvendelse rettet til bladet på tlf. 39 15 30 45

LYST PÅ ARBEJDSPLADSEN

Af Mark Griffiths

En rapport kunne for nylig rapportere, at 40 procent af alle kontoransatte har haft en affære eller oplevet anden form for romantisk forbindelse med en arbejdskollega, og at 50 procent af befolkningen møder deres fremtidige partnere på arbejdspladsen (den britiske udenrigsminister Robin Cook er et godt eksempel herpå).

Hvorvidt statistikken ville tage sig anderledes ud for universitetsansatte, kan der kun gisnes om, men jeg tror det næppe. Forholdet kommer ikke som nogen overraskelse; alligevel foretrækker de fleste ledere - også inden for universitetsverdenen - at den slags ikke forekommer. Er det fordi lederne er bange for, at der kan opstå samarbejdsvanskeligheder, hvis/når det intime forhold går i stykker? Er de urolige for en negativ effekt på produktiviteten? Eller er det fordi sådanne forhold på arbejdspladsen af mange anses for at være et moralsk spørgsmål, noget, der næsten er lige så forkasteligt som utroskab?

Jeg har aldrig været utro med en arbejdskollega, men jeg har haft monogame seksuelle forhold til kolleger på hvert eneste universitet, jeg har været ansat på. Nogle af disse forhold har været kortvarige, andre har været meget mere forpligtende, men alle har de kunnet retfærdiggøres, og ingen (så vidt jeg ved) har givet anledning til næneværdige psykiske mén, hverken for mit eget vedkommende eller for mine tidligere partnere eller arbejdskolleger.

Det kan være, jeg har været heldig eller bare ikke har været opmærksom på situationens rette alvor, men jeg mener ikke, jeg har gjort noget som helst moralsk forkert ved at have et seksuelt forhold til en arbejdskollega, og jeg er overbevist om, at mine erfaringer ikke er atypiske.

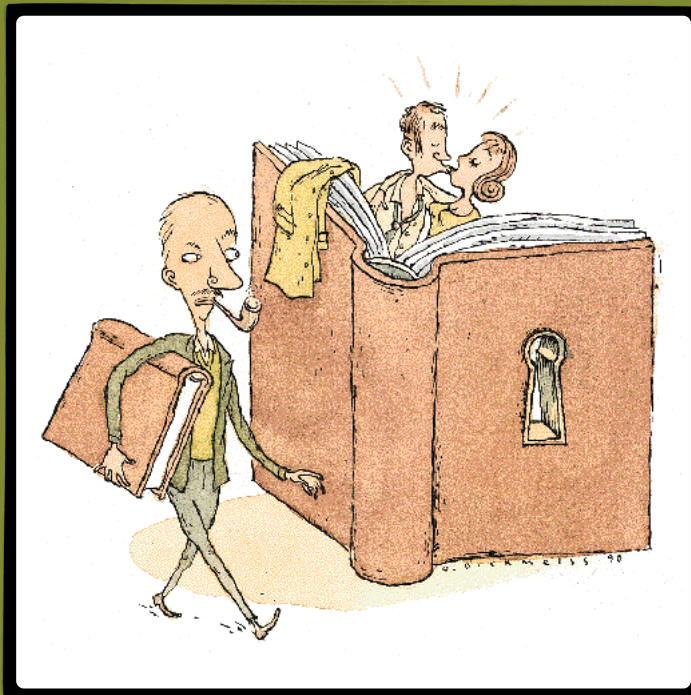
Enhver socialpsykolog vil kunne fortælle, hvorfor folk indleder forhold til hinanden. Hovedårsagerne er fortrolighed (som f.eks. at omgås andre regelmæssigt ved, at man deler samme sociale rum), gensidighed (at kunne lide en person, fordi du ved, vedkommende kan lide dig), meningsfællesskab (at man deler f.eks. samme politiske og/eller religiøse holdninger, har samme kulturel smag, samme eksterne interesser, osv.), og fysisk tiltrækningskraft.

Bortset fra sidstnævnte fordes alle disse faktorer af de omgivelser, hvori man arbejder. At arbejde i samme omgivelser (f.eks. et universitet) kan være et tegn på grundlæggende værdier, der deles af et forholdsvis stort antal ligesindede.

Derfor er det ikke overraskende, at én, der f.eks. arbejder som universitetslærer i psykologi, også havner i et forhold til en anden universitetslærer i psykologi. Selv om det er en ubred opfattelse, at modsætninger mødes, er det generelt sådan, at folk indleder forhold til ligesindede, som deler samme værdier og interesser.

Intime forhold på arbejdspladsen bliver stadig hyppigere. Hvorfor? Det er min formodning, at det sker, fordi folk nu arbejder længere og længere og at det begrænser tiden til sociale og fritidsaktiviteter. Storbritannien har Europas længste arbejdstider; derfor burde det ikke komme som nogen overraskelse, når intime forhold opstår på de britiske arbejdspladser.

Lange arbejdstider kan også delvis forklare, hvorfor partnerskabsbureauer og kontakannoncer nu tilsyneladende oplever større respektabilitet end nogensinde før, og hvorfor flere og flere indleder on-line forhold via internettet. Mange mennesker har simpelthen ikke tid til et udfarende socialliv - især ikke, hvis de bruger fritiden på at slappe af derhjemme.

At blande arbejde og fornøjelse kan nogle gange absolut være et risikabelt foretagende. I min studentertid havde jeg et fire-årigt forhold til en lærer på det institut, hvor jeg var indskrevet. Vores forhold var ikke nogen hemmelighed, men da det efterhånden blev mere og mere "forpligtende", fik vi at vide højere oppefra i hierarkiet, at vi skulle se og "fjerne vores forhold fra campus" og ikke lade os se sammen på universitetets studentercaféer.

Selv om det nu er ti år siden, tror jeg ikke, at holdningerne har ændret sig. Forhold mellem lærere og studerende misbilliges stadig. Siden dengang er de romantiske forhold, jeg har haft på arbejdet, alle foregået diskret. Når det sker, er det tilrådeligt med lidt planlægning, således at begge parter forsøger at tage højde for alle mulige scenarier; tvivlende bør holde sex- og arbejdslivet klart adskilt.

Hvad universitetsverdenen angår, er der selvfølgelig visse tabu-belagte aspekter vedrørende det intime forhold på arbejdspladsen. Som jeg selv oplevede, giver det mest anledning til bal-

lade med universitetshierarkiet, når lærere har affærer med deres studerende. Selv om det er noget, jeg efterhånden aldrig ville gøre, nu hvor jeg selv er blevet fastansat - hovedsagelig af frygt for skænderier om påstået og/eller virkelig magtmisbrug - foregår sådanne forhold stadigvæk.

Nogle institutioner synes at have accepteret, at adfærd af denne karakter er et ubredt fænomen. F.eks. beder bedømmelsesudvalg ved

Selv om det er en ubred opfattelse, at modsætninger mødes, er det generelt sådan, at folk indleder forhold til ligesindede, som deler samme værdier og interesser.

nogle universiteter læreren om en "interesseerklæring", således at lærere, der har forhold til studerende, ikke er til stede, når den studerendes sag skal diskuteres.

Jeg konstaterer således, at intime forhold til tider vil opstå, når mennesker interagerer i et socialt rum. Og at monogame forhold med arbejdskolleger er socialt acceptable og således ikke bør betragtes som andet end normal adfærd...

Mark Griffiths er docent i psykologi ved Nottingham Trent University. Kilde: THES. Oversættelse: Martin Aitken.